

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra finančného práva

Téma diplomovej práce:

Sociálne aspekty uplatňované pri zdaňovaní fyzických osôb

Diplomant:

Jaroslav Oravec, 5.ročník

Jurkovičova 8

Nitra 949 11

Vedúci diplomovej práce:

JUDr. Radim Boháč PH.D.

Rok spracovania: február 2008

***Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu spracoval samostatne
a že som vyznačil pramene, z ktorých som pre túto prácu čerpal
spôsobom vo vedeckej práci obvyklým.***

Praha, 22.2.2008

.....
Podpis

Na tomto mieste by som sa chcel dodatočne poďakovať JUDr. Milošovi Borovičkovi za odbornú pomoc a vedenie. Rovnako moja vďaka za odbornú pomoc, ochotu a cenné pripomienky patrí JUDr. Radimovi Boháčovi PH.D.

Obsah

Úvod	1
1. Charakteristika daní	3
2. Funkcie daní	7
3. Triedenie daní	9
4. Daňové prvky	12
5. Daňová sústava	15
6. Daňový systém	15
7. Princípy daňového systému	15
7.1. Princíp daňovej spravodlivosti	16
7.2. Princíp daňovej efektívnosti	17
7.3. Princíp pružnosti	18
7.4. Princíp právnej perfektnosti a politickej priehľadnosti	18
8. Vývoj pred 1989 a po roku 1989	18
9. Pramene daňového práva	21
9.1. Listina základných práv a slobôd	21
9.2. Zákony	21
9.3. Prevádzacie predpisy	22
9.4. Medzinárodné zmluvy	22
9.5. Pokyny MFČR- zvláštny prameň práva	22
10. Daňová politika a vplyv ďalších politík na jej formovanie	23
10.1. Interakcia s rodinnou politikou	23
10.2. Interakcia s politikou zamestnanosti	24
11. Zohľadnenie sociálnych aspektov v daňovej sústave	26
12. Platná úprava dane z príjmu fyzických osôb	27
12.1. Základné konštrukčné prvky	28
12.2. Oslobodenie od dane z príjmu	31
12.3. Nezdaniateľné časti základu dane	35
12.4. Zľavy na dani	36
12.4.1. Zľava na dani podľa § 35 ZDP	37
12.4.2. Zľavy na dani podľa § 35ba	39

12.4.3. Daňové zvýhodnenie na vyživované dieťa	46
12.4.4. Uplatnenie zľavy na dani podľa 35ba a daňového zvýhodnenia poplatníkom s príjmami podľa § 6	51
13. Komparácia dane z príjmu fyzických osôb v ČR a SR		
zameraná na sociálne prvky	51
13.1. Základné prvky	52
13.2. Oslobodenie od dane	53
13.3. Nezdaniateľné časti základu dane	54
13.4 Daňový bonus	57
Záver	59
Použité skratky	62
Literatúra	63
Príloha č.1- Klasifikácia daní podľa OECD	65
Príloha č.2- Poistné na sociálne a zdravotné poistenie	67
Tabuľka č.1	68
Tabuľka č.2	68
Graf č.1	69
Graf č.2	69

Úvod

V súlade s vedomosťami, ktoré sa mi podarilo počas prípravy diplomovej práce nazbierať, môžem zhodnotiť problematiku sociálnej stránky zdaňovania fyzických osôb ako širokú, interdisciplinárnu a závislú od daňových tradícií a možností tej ktorej krajiny. Na strane jednej vždy vystupujú záujmy štátu, na strane druhej sú tu faktory týkajúce sa fyzických osôb, na ktoré má daňové bremeno dopadnúť, a nezostávajú bez povšimnutia.

Už Marcus Tullius Cicero napísal: „*Dane sú hybnou silou štátu*“. Každý štát potrebuje na zabezpečenie svojej existencie a plnenie základných funkcií finančné zdroje. Za týmto účelom býva každoročne zostavovaný rozpočet, kde štát kalkuluje s predpokladanými celkovými príjmami a výdajmi. Najdôležitejším príjmom štátu v súčasnosti sú dane. Tie sú ukladané ako fyzickým, tak i právnickým osobám, za podmienok stanovených zákonom.

Štát okrem svojich fiškálnych záujmov sleduje aj rôzne ciele v sociálnej sfére. A práve tie majú neraz vplyv na podobu daňovej politiky v krajine a premietajú sa do výslednej podoby daňových zákonov. Pri ukladaní daňovej povinnosti tak dochádza k zohľadneniu rôznych sociálnych faktorov. Aby som ich mohol identifikovať v platnej daňovej úprave, vytvoril som za týmto účelom vlastnú konštrukciu.

Pri písaní som sa stretol s problémom, do akej šírky vykladať a brať do úvahy pojem sociálny, čo je značne limitujúce pre rozsah práce. Ako usmerňujúcu som sa snažil použiť definíciu: „V najširšej významovej rovine sa jedná o ekvivalent slova *spoločenský*. V užšom zmysle sa dá chápať ako *určitá stránka spoločenských vzťahov* súvisiaca s ľudsky ťaživými a spoločensky nežiaducimi situáciami, ktorých riešenie presahuje sily jednotlivca, resp. rodiny a nie je dosiahnuteľné pôsobením ekonomických mechanizmov. V neposlednom rade v najužšom slova zmysle t.j. *kuratívnom* sa jedná o riešenie

nepriaznivých prípadov, alebo prípadov sociálnej núdze.“¹ Stretol som sa však s problémom, kedy po aplikácii tejto definície na daňovú problematiku prichádzalo do úvahy omnoho menšie množstvo ustanovení, ako po bližšom preskúmaní daňové zákony, čo do obsahu a efektu, podľa mojej mienky pokrývajú. V tomto výklade by som zašiel ešte ďalej a pojem sociálny vymedzil od spoločensky priaznivý až po spravodlivý. Pri takto široko stanovenej definícii nastáva skôr polemika, ktoré z hmotne právnych ustanovení upravujúcich zdanenie príjmu fyzických osôb nemá sociálny podtext. Potom je možné ustanovenia deliť a) jasne, bez pochybností sleduje sociálne ciele b) má, minimálne sprostredkovane, sociálny dopad c) sociálnosť je vecou názoru.

Ďalej termín sociálny aspekt v tejto diplomovej práci pokrýva faktor na strane fyzickej osoby, ktorý pre svoju existenciu ovplyvňuje výšku daňovej povinnosť (napr. výška príjmu). Zatiaľ čo pojem sociálny prvok používam v súvislosti s právnymi inštitútmi, v ktorých sú sociálne aspekty obsiahnuté, alebo pre výsledok ich vzájomného pôsobenia (napr. progresivita zdanenia).

Z dôvodu obsiahlosti preskúmvanej problematiky som sa zamerlal výlučne na daň z príjmu fyzických osôb. Tá je nakoniec i na sociálne prvky najbohatšia. Pokiaľ v práci u § neuvádzam zákon, myslí sa tým zákon o daniach z príjmov č. 586/1992 Sb.

Taktiež som považoval za prínosné porovnať platnú úpravu v Českej republike s úpravou platnou v Slovenskej republike, i kvôli očakávaniam z veľkých zmien, spôsobených reformou verejných financií.

Záver je venovaný zhodnoteniu platného stavu a taktiež náčrtu možných riešení de lege ferenda.

¹ J. Kotous, PhDr. G. Munková, Ing. P. Peřina, Úvod do sociálnej politiky, UK v Praze, edičné stredisko, Praha, 2000 s. 1

1. Charakteristika daní

Z formálněprávního hlediska byly dane definované různě:

„Dane sú príspevky na subsidiárnu úhradu verejnej správy podľa únosnosti platcu dane.“ (Engliš, 1929)

„Daň v socialistickom štáte je zákonom stanovené oprávnenie štátu opätovne z osobných dôchodkov (prípadne z majetku) alebo z čistého dôchodku určeného pre spoločnosť nenávratne požadovať a vymáhať určitú zákonom stanovenú časť pre ústredný peňažný fond, pričom protihodnotu tohto plnenia štát už poskytol alebo poskytuje buď v spoločenskej spotrebe alebo v nejakej službe.“ (Spáčil, 1970)

Daň je „peňažné plnenie uložené štátom na základe všeobecne záväzného právneho predpisu na úhradu štátnych potrieb a to v dopredu určenej výške a z dopredu určeným dňom splatnosti.“ (Girášek, 1981)

„Daň je definovaná ako povinná, nenávratná, zákonom určená platba do verejného rozpočtu. Je to platba neúčelová, neekvivalentná. Daň sa pravidelne opakuje v časových intervaloch (napr. každoročné platenie dane z príjmu), alebo je nepravidelná a platí sa za určitých okolností. (napr. pri každom prevode nehnuteľnosti)“²

Načrtnutý historický prierez demonštruje rôznorodosť názorov a ich vývoj v minulom storočí až po súčasnosť. Neznamena to, že by dnes platilo jedno ustálené vymedzenie pojmu daň užívané celou odbornou verejnosťou. Neexistuje ani legislatívna pomôcka vo forme definície dane v zákone. Navyše s inou charakteristikou dane ako ekonomickej veličiny sa uspokojí ekonóm a iné požiadavky na právnu čistotu formulácie má právnik.

² Kubátová, K. Daňová teória a politika, ASPI, Praha 2006 s. 16

Zatiaľ čo v prípade znenia definície panuje nejednotnosť, na základných atribútoch dane sa daňová teória v zásade zhoduje. Daň je považovaná za peňažný transfer zo súkromného do verejného sektoru. Nespochybniteľnou črtou tohto transferu je nedobrovoľnosť, teda povinnosť. V prípade, že nedôjde k dobrovoľnému zaplateniu dane, nastupuje donútenie zo strany štátu. Daň má byť uložená vo vopred známej výške s dopredu známym termínom splatnosti a na základe zákona. Predpoklad zákonnosti je nevyhnutný, keďže sa jedná o povinné odčerpanie majetku na strane jednotlivcov či firiem. Výber dane zabezpečuje štát a tá je príjmom verejného rozpočtu. Ďalej býva daň ponímaná ako neúčelová, pravidelná, nenávratná a neekvivalentná. Nie každá daň obsahuje všetky vlastnosti v rovnakej kvalite.

Neúčelovosťou dane Kubátová rozumie že „konkrétna daň nie je určená na konkrétny vládny projekt, ale sa stáva súčasťou celkových príjmov verejného rozpočtu a z neho sú financované rôzne verejné potreby“. Z uvedeného sa dá vyvodiť, že na jednej strane štát nie je limitovaný použitím výnosu z konkrétnej dane na konkrétny zámer, na druhej strane ani platca dane nemá možnosť ovplyvniť účel, na ktorý bude ním odvedená daň použitá. Tento znak je čiastočne porušený pri asignácii časti z dane ako tomu je na Slovensku pri dani z príjmu. Ďalším príkladom, kde sa jedná len o formálne dodržanie tejto charakteristiky považujem cestnú daň v ČR. Podľa § 5 z.č. 243/2000 Sb. o rozpočtovom určení a § 4 odst. 1 písm. b z.č. 104/2000 Sb. o Štátnom fonde dopravnej infraštruktúry je celý jej výnos od roku 2000 prevádzaný na SFDI, ktorý má presne stanovené možnosti použitia ním spravovaných prostriedkov.

Pravidelnosť dane sa prejavuje buď ako opakujúce sa platenie v časových intervaloch, alebo pri rovnakých okolnostiach. Nie je však vylúčené, aby daň bola uložená len jednorázovo. V tomto prípade je správne použiť patričnú terminológiu a daň označiť ako dávku.

Existuje viacero teórií ospravedlňujúcich vyberanie daní napr. ekvivalentná, asekuračná atď. Väčšina z nich sa zhoduje v názore, „že daň je protihodnotou, ktorú občania platia za služby poskytované im

štátom.³ Teoretické zdôvodnenie existencie dane je potrebné odlišovať od právnej reality. Daň je jednostranná povinnosť. Splnenie daňovej povinnosti nezakladá nárok na žiadne konkrétne a priame plnenie zo strany štátu. Daň je teda nenávratná, nemožno očakávať, že po určitej dobe budú finančné prostriedky vrátené.

Daň je neekvivalentná. To znamená, že nie je vzťah medzi výškou daňového bremena poplatníka a hodnotou služieb alebo iných výhod, ktoré čerpá z verejného sektora. Je možné konštatovať, že neekvivalentnosť u cestnej dane je iba čiastočná, poplatník má totiž prospech z užívania komunikácií. Priama väzba medzi úhradou a užívaním neexistuje. Podobne sa dá uvažovať o dani z nehnuteľností.

Záverom je možné zhrnúť, že dane zvyčajne vykazujú tieto znaky:

- a) daň je vždy určité peňažné plnenie (platba), daň vo forme zvláštnych služieb alebo naturálnych plnení v podmienkach hospodárenia vyspelého štátu nepoznáme.
- b) daň je peňažné plnenie mocensky ukladané štátom určitým povinným subjektom, je možné ju uložiť len na základe všeobecne záväzného právneho predpisu.
- c) výška daňového zaťaženia musí byť dopredu určená v príslušnom právnom predpise, bude teda vecou poplatníka dane, aby v prípadoch, kedy to bude možné, zvážil, či bude stimulovať vznik hospodárskej skutočnosti, ktorá zakladá vznik daňovej povinnosti a to hlavne z hľadiska únosnosti predpokladaného daňového bremena,
- d) pri jednotlivých daniach sú dopredu určené termíny ich splatností, ide o významný znak ako vo vzťahu k poplatníkovi dane (zabezpečenie plynulosti platenia dane), tak i vo vzťahu k štátnemu rozpočtu, alebo rozpočtu obce (rovnomé rozdelenie rozpočtových príjmov v priebehu rozpočtového obdobia),

³ Grůň, L. Finanční právo a jeho instituty, Linde, Praha 2006 s.100 a násl.

e) daň je spravidla opakujúce sa peňažné plnenie (okrem daní vybraných jednorázovo, ktoré sa však svojou povahou blížia poplatkom),

f) daň sa vyberá na úhradu verejných hlavne štátnych potrieb, s povinnosťou platenia dane sa nespojuje adekvátnosť určitého konkrétneho úkonu, alebo jednanie zo strany štátu, ale všeobecná potreba úhrady nákladov jeho činnosti.⁴

Z ekonomicko-finančného hľadiska, ktoré preferuje obsahovú stránku „*Daň predstavuje finančný vzťah medzi oprávneným a povinným daňovým subjektom upravený zákonom, ktorý je jedným z realizačných nástrojov hospodárskej a sociálnej politiky štátu.*“⁵

Dane nie sú jediným príjmom verejných rozpočtov. Pre komparáciu menujem poplatky, pôžičky, príspevky na sociálne zabezpečenie.

Poplatky sú nenávratné a ekvivalentné, predstavujú platby za konkrétne služby poskytované verejným sektorom, rešpektujú teda požiadavku priamej reciprocity. Sú účelové, dobrovoľné a nepravidelné.⁶

Pôžička je úverovým príjmom štátneho rozpočtu je návratná, nepovinná, nepravidelná platba účelového alebo neúčelového charakteru.

V oblasti **príspevkov na sociálne zabezpečenie** nepanuje jednotný názor či sa jedná o platby daňového charakteru. Spoločným rysom je povinnosť a pravidelnosť, výška úhrady je priamo závislá od výšky dôchodku, sú určené zákonom. Dôvod, prečo by som ich radil k daniam je povinné a výrazné odčerpávanie disponibilných príjmov fyzických osôb. Proti hovorí viacero argumentov napr. pri príspevkoch na dôchodkové poistenie výška plnenie v istej miere závisí od výšky úhrady. Takisto je možné stanoviť ich povinnosť, pričom nebudú súčasťou verejných financií, ale budú spravované súkromnými fondmi. Výšku

⁴ Grůň, L. Finanční právo a jeho instituty, Linde, Praha 2006 s. 94

⁵ Grůň, L. Finanční právo a jeho instituty, Linde, Praha 2006 s. 95

⁶ Kubátová, K. Daňová teorie a politika, ASPI, Praha 2006 s. 16

platby neovplyvňujú sociálne faktory na strane povinného, povinnosť je všeobecná, i keď za niektoré osoby ich hradí štát. Príspevky sú určené na zabezpečenie samostatnosti systémov sociálneho zabezpečenia, ak sú nepostačujúce, systém je dotovaný zo štátneho rozpočtu.

2. Funkcie daní

Jednotlivé funkcie daní sú odvodené od existencie verejného sektora. Verejný sektor zabezpečuje funkcie, ktoré nie je možné poskytnúť alebo primerane zabezpečiť prostredníctvom tržného mechanizmu, to jest vtedy, keď trh zlyháva. Väčšina autorov rozoznáva tri základné funkcie:

- **Alokačná funkcia** sa uplatňuje, keď trh prejavuje neefektívnosť v alokácii zdrojov. Príčinou býva existencia verejných statkov, statkov pod ochranou, externalít a nedokonalaj konkurencie (napr. existencia monopolov). Nastupuje štát a alokuje finančné prostriedky do a z verejných rozpočtov.

- **Redistribučná funkcia.** Za prvé, dane sú použité na redistribúciu disponibilných zdrojov v záujme ich lepšieho využitia, napr. regulovaním výšky zdanenia podľa charakteru zdroja. Za druhé, bez zásahu štátu by bolo rozdelenie výrobných zdrojov a následné vytváranie bohatstva značne nerovnovážne. Takýto stav je väčšinou populácie považovaný za nespravodlivý. Štát zmierňuje nerovnosť priamo prostredníctvom sociálnych peňažných transferov napr. podpôr v nezamestnanosti, adresných sociálnych dávok atď. Alebo sa prerozdelenie môže uskutočniť nepriamo prostredníctvom daní. Časť príjmov a bohatstva sa od zámožnejších jedincov k chudobným presúva napr. progresívnym zdanením vysokých príjmov s dotáciami domácností s nízkymi príjmami, vyšším zdanením tzv. luxusného tovaru a dotovaním základných potrieb.

• **Stabilizačná funkcia** sa v dnešnej podobe využíva od sedemdesiatych rokov minulého storočia. Jej úlohou je tmiť cyklické výkyvy v ekonomike napríklad aj množstvom finančných zdrojov ponechaných subjektom na investovanie. Dane počas týchto výkyvov fungujú buď ako automatizované alebo riadené stabilizátory.

Vo všetkých uvedených funkciách je obsiahnutá najstaršia a to fiškálna funkcia. Jej úlohou je akumulovať finančné prostriedky vo verejnom rozpočte, na čo sú následne využívané na pokrytie verejných výdavkov. Okrem toho dane plnia aj ďalšie mimo fiškálne funkcie:

• **Kriteriálna funkcia** motivuje k efektívnemu využívaniu výrobných zdrojov tým, že daňová povinnosť subjektu je priamo závislá na vopred určených kritériách . napr. kvalita poľnohospodárskej pôdy.

• **Stimulačnú funkciu** je považujem za veľmi významnú, umožňuje štátu bez priameho donútenia stimulovať daňové subjekty k štátom preferovanému chovaniu napr. podpora pre ekologickú výrobu, súkromné sporenie na dôchodok, investícií do určitých odvetví, vytváranie podmienok tzv. pracovať sa oplatí,. Prostriedkom býva umožnenie dosiahnutia významných daňových úspor.

• **Sociálna funkcia** sa prejavuje rozdielnou výškou alebo rozdielnym spôsobom stanovenia dane z dôvodu sociálnych, rodinných, zdravotných a iných pomerov. Býva tiež zohľadnený dopad daňového zaťaženia na sociálne postavenie subjektov. Najčastejšie býva sociálna funkcia uplatnená pri konštrukcii daní, kam sú zakomponované rôzne sociálne hľadiská. V najväčšej miere sa dotýka fyzických osôb, nie je však vylúčená ani u právnických osôb. Je otázne nakoľko v dnešnej dobe je adekvátne riešiť sociálne otázky i daňami.

3. Triedenie daní

Dane je možné triediť podľa viacerých kritérií. Pre účely tejto práce je postačujúca klasifikácia:

1. podľa spôsobu uloženia

- **priame** - platí poplatník na úkor vlastného príjmu a predpokladá sa, že ich nemôže preniesť na iný subjekt. Jedná sa o dane z dôchodku a dane majetkové, prípadne dane paušálne. Sú adresné a prihliadajú k sociálnym pomerom na strane subjektu
- **nepriame** – subjekt dane zväčša prenáša daňovú záťaž na iný subjekt prostredníctvom ekonomických nástrojov. V tomto mechanizme t.j. pri predpísaní a výbere nepriamych daní vystupujú spravidla dve osoby, **poplatník** ako anonymný spotrebiteľ, ktorý daň zaplatí už v cene kupovaného tovaru a služby a **platca** dane, ktorý je v zákone určený ako výberca dane, t.j. fyzická alebo právnická osoba, ktorá musí daň odvieť do štátneho rozpočtu. Sú neadresné a nezohľadňujú sociálne pomery. Patria sem dane zo spotreby. Je pre ne príznačná značná netransparentnosť, málokto si je vedomý akú čiastku za dané obdobie uhradil.

2. podľa objektu

- **z dôchodkov** - sú uvalené na príjmy poplatníka.
- **zo spotreby** - postihujú buď všetku spotrebu (všeobecné), či spotrebu určitých skupín výrobkov (selektívne).
- **z majetku** - zdaňujú hnutelný i nehnuteľný majetok, jeho transfery i držbu.

3. podľa vzťahu k poplatníkovi

- **Osobné**- zohľadňujú individuálne hospodárske a v našich podmienkach aj sociálne pomery poplatníka (t.j. platobnú schopnosť), ktoré spoluurčujú mieru jeho daňovej spôsobilosti. Sú adresné, majú

teda vzťah ku konkrétnemu poplatníkovi. Patrí sem daň z príjmu fyzických osôb

- **in rem**- postihujú predmet dane bez prihliadnutia k individuálnym pomerom poplatníka

4. podľa dopadu alebo podľa progresie

- **proporcionálne** – z rastúcou výškou príjmu sa miera zdanenia nemení
- **progresívne** - z rastúcou výškou príjmu rastie aj miera zdanenie
- **regresívne** – s rastúcou výškou miera zdanenia klesá

5. podľa vzťahu sadzby k základu

- **špecifické** alebo **jednotkové** - sú stanovené podľa množstva naturálnych jednotiek daňového základu alebo množstva jednotiek užitočných vlastností v daňovom základe napr. váha, rozloha, počet kusov atď. Patria sem dane spotrebné a tiež daň pozemková a domová stanovená na základe rozlohy pozemku, alebo veľkosti užívanej plochy.
- **ad valorem** - sa určujú podľa ceny zdaňovaného základu. Daň z pridanej hodnoty alebo daň obratová sú tiež ad valorem. Ad valorem je vlastne i daň dôchodková, alebo výnosová, lebo i u nich sa výška určuje zo základu dane v peňažných jednotkách.
- **stanovené bez vzťahu k zdaňovanému základu**

6. podľa daňového určenia

- **nadštátne**
- **štátne**
- **vyšších územnosprávnych celkov**
- **municipálne**
- **zdieľané**- výnos sa delí medzi štát, kraje a obce, na základe zákonom stanoveného kľúča (z.č. 243/2000 Sb.) V ČR sú nimi momentálne daň z pridanej hodnoty, daň z príjmu právnických osôb, daň z príjmu fyzických osôb z podnikania, zo závislej činnosti a funkčných požitkov a vyberaných zrážkou. Podľa môjho názoru sa jedná o krok

správnym smerom, keďže samospráva je motivovaná vyvíjať vlastnú iniciatívu na podporu podnikateľských aktivít na svojom území. Istý podiel na dani z minerálnych olejov má aj SFDI.

7. podľa vzájomnej kombinácie

- **analytické**- sú také, ktoré zdaňujú každá iný prameň dôchodku
- **syntetické**- zdaňujú celkový dôchodok bez ohľadu na jeho prameň.

Niekedy sa rozlišuje medzi analytickými daňami a zostatkovou daňou a to vtedy, ak je rada dôchodkov zdanená individuálnymi daňami a na zvyšné dôchodky, ktoré týmto daniam nepodliehajú sa vzťahuje zvláštna daň, ktorej podliehajú všetky príjmy nepodliehajúce iným dôchodkovým daniam.

8. podľa formy úhrady dane

- **peňažné**- v súčasnosti výlučne užívaná forma
- **naturálne**

V minulosti boli používané aj pojmy výnosová a dôchodková daň. Spomenuté delenie sa spája s K. Englišom. Pri triedení daní používal ako základné hľadisko zohľadňujúce daňové metódy, akými sa zachytáva spoločná podstata národného dôchodku a výnosu národnej práce. **Daň dôchodková** zachytáva národný dôchodok ako sa vytvoril vo forme individuálnych dôchodkov, ktoré sú podkladom spotrebných hospodárstiev (domácností). **Daň výnosová** zachytáva národný dôchodok ako sa vytvoril na druhej strane, t.j. v hospodárstvach zárobkových, podnikoch, kde sa tvorí výnos národnej práce. Podľa tretej metódy sa dôchodok i výnos rozkladajú na jednotlivé hospodárske akty spotrebné a zárobkové, a tie sú predmetom zvláštnych daní. Podľa štvrtej metódy sa zdaňuje majetok samotný (jeho stav i nadobudnutie), ten je podkladom výnosov alebo dôchodkov.⁷

⁷ Engliš, K. Soustava národního hospodářství sv. II., Nakl. Melantrich, Praha s. 103 násl.

4. Daňové prvky

Každý daňovoprávny vzťah má isté náležitosti, inak povedané konštrukčné prvky. *Daňovoprávny vzťah je vzájomný pomer povinných subjektov voči oprávneným subjektom upravený právnou normou. Je vertikálnym vzťahom.* Pokiaľ bez týchto prvkov nemôže daňovoprávny vzťah vzniknúť či existovať označujeme ich ako základné. Obsahuje ich každý daňový zákon. Patria sem:

- **Subjekt dane** - je fyzická alebo právnická osoba, ktorej zákon ukladá daňovú povinnosť znášať daňové bremeno. V zákonoch sa stretávame s termínmi poplatník a platca. Je nutné ich rozlišovať. **Poplatník** je osoba, ktorej príjmy a majetok sú priamo podrobené dani, alebo vykonáva činnosť, s ktorou zákon spojuje daňovú povinnosť. Tento termín sa používa u priamych daní. **Platca** dane je na základe ustanovenia v zákone povinný daň vypočítať, vybrať (zraziť) a odvieť do určitej lehoty príslušnému správcovi dane. Je akýmsi medzičlánkom, pretože daň neodvádza zo svojho predmetu dane, ale ju zvyčajne prenáša do cien tovarov a služieb, v prípade priamych daní zráža z predmetného príjmu. Ak nevybral (alebo nezrazil) daň, alebo ju vybral (zrazil) v nesprávnej výške je viazaný platiť „zo svojho“. Tento subjekt dane sa vyskytuje ako pri nepriamych daniach, tak i pri priamych daniach platených zrážkovým spôsobom (napr. pri daniach z príjmu, pokiaľ ide o tzv. zvláštnu sadzbu).

Pokiaľ stanovenú daň poplatník odmieta alebo nemôže zaplatiť, býva na základe zákona a podľa v ňom stanovených podmienok uložená táto povinnosť **daňovému ručiteľovi**.

- **Predmet dane** – je hospodárska skutočnosť, s ktorou zákon spája daňovú povinnosť. Touto skutočnosťou môže byť príjem, výnos

z majetku, majetok ale i vykonanie určitej činnosti (napr. výroba a predaj určitých výrobkov, poskytovanie služieb, používanie motorového vozidla na podnikanie apod.). Podľa predmetu dane sa najčastejšie označujú i jednotlivé druhy daní. V zákone býva vymedzené, čo je a čo nie je predmetom danej dane.

- **Základ dane** - je kvantitatívnym parametrom pre určenie výšky daňovej povinnosti. Je ním buď peňažná suma, alebo iný ukazovateľ, z ktorého sa vychádza pri vymeriavaní dane, môže však ísť ako o reálny tak i o fiktívny daňový základ. Je to veličina stavu (k určitému dňu) alebo priebehu (za určité obdobie). Základ dane je v určitom zmysle konkretizáciou predmetu dane, jeho kvantitatívnym vyjadrením. Rozdiel medzi nimi je možné vyjadriť i v tom zmysle, že predmetom dane je to na čo sa daň ukladá, zatiaľ čo základom dane je to, z čoho sa daň vymeriava. Treba mať na zreteli, že základ dane býva rôzne upravovaný a pre výpočet dane slúži iba kvalifikovaná časť.

- **Sadzba dane** - je algoritmus, číselné meradlo, pomocou ktorého sa vypočítava výška konkrétnej dane. Najčastejšie bývajú rozoznávané dva druhy :

- a) **pevná** – daň je určená pevnou sumou, spravidla bez prihliadnutia k základu dane. V ČR sa používa v prípadoch, keď je základ dane vyjadrený fyzikálnymi jednotkami.
- b) **pohyblivá** (pomerná, relatívna)- je podielom dane na daňovom základe v hodnotovom vyjadrení, spravidla je stanovená percentuálne.

Pohyblivú sadzbu delíme na:

- a. **lineárnu** (proporcionálna)- rôzne vysoké daňové základy nemajú vplyv na sadzbu, tá je stále v rovnaká
- b. **regresívnu**- so zvyšujúcim sa daňovým základom sa sadzba znižuje
- c. **progresívnu**- so zvyšujúcim sa daňovým základom sa sadzba zvyšuje

Progresívnu sadzbu rozoznávame:

- **progresívne stupňovitú** – spôsobuje prudký nárast dane. Každé daňové pásmo má inú sadzbu. Základ dane sa rozdelí do jednotlivých pásiem a celý sa zdaní sadzbou vyššou.
- **progresívne kízavú** –odstraňuje nadmerné skoky. Časť základu presahujúcu hranicu pásma sa daní sadzbou vyššou. Zvyšok základu sa celý daní sadzbou nižšou, ktorá môže byť prepočítaná do absolútnej čiastky v peniazoch.

- **Splatnosť dane** vyjadruje hraničnú lehotu do ktorej má subjekt dane povinnosť daň zaplatiť. Súčasná teória (napr. Kubátová) ju radí medzi základné prvky daňovoprávneho vzťahu.

Ďalšie prvky daňovo-právneho vzťahu sú označované ako fakultatívne alebo vedľajšie. Patria sem :

Oslobodenie od dane predstavuje vyňatie z daňovej povinnosti, ktoré sa môže vzťahovať na určitý okruh daňového predmetu (vecné oslobodenie), alebo na určitú skupinu subjektov dane (osobné oslobodenie). Zároveň rozlišujeme oslobodenie trvalé a dočasné (na stanovenú dobu), plné a čiastočné (oslobodenie na limit).

Zvýšenie a zníženie dane umožňuje po splnení zákonných podmienok daň zvýšiť alebo znížiť.

Zdaňovacím obdobím sa rozumie časový úsek za ktorý sa vymeriava príslušná daň.

Minimálna daň je daňová povinnosť, ktorá sa uplatňuje voči tým poplatníkom dane, ktorí za zdaňovacie obdobie nevykázali zisk, resp. prebytok príjmov nad výdavkami (náklady).

Daňové minimum (daneprosté). Je to daňový základ, z ktorého sa ešte daň nevyberá.

Daňová sankcia je postih za nesplnenie daňových povinností. Tvorí ju penále, pokuty, zvýšenie dane, úrok z omeškania..

5. Daňová sústava

predstavuje súhrn daní vyberaných v určitom štáte v určitom čase. Dane sú predpisované a vyberané na základe platnej daňovej legislatívy daného štátu.⁸

K faktorom podmieňujúcim členitosť daňovej sústavy patrí hlavne:

- veľkosť štátu
- organizačné členenie štátu (či ide o štát unitárny alebo zložený),
- forma a intenzita zapojenia štátu do medzinárodných integračných procesov.

6. Daňový systém

Je podľa názoru Grúňa širším pojmom a zahŕňa:

- sústavu daní
- právne, organizačne a technicky konštituovaný systém inštitúcií, ktoré zabezpečujú správu daní, ich vymeriavanie, vymáhanie a kontrolu,
- systém nástrojov, metód a pracovných postupov, ktoré tieto inštitúcie uplatňujú vo vzťahu k daňovým subjektom, prípadne voči ďalším osobám.⁹

Podobu daňového systému ovplyvňujú i faktory demografické, technologické, ekologické, sociálne a politické a iné.

7. Princípy daňového systému

Už Adam Smith sformuloval vo svojom diele „Bohatstvo národov ...“(r.1776) štyri daňové kanóny:

⁸ Grúň, L. Finanční právo a jeho instituty, Linde, Praha 2006 s.115

⁹ Grúň, L. Finanční právo a jeho instituty, Linde, Praha 2006 s.115 a násl.

- **Spravodlivosť** – „Každý by mal prispievať na podporu štátu tak, aby to čo najviac zodpovedalo jeho možnostiam, t.j. úmerne príjmom, ktorým sa teší pod ochranou štátu.“
- **Určitosť** – „Daň, ktorú je každý jednotlivec povinný platiť, by mala byť stanovená presne a nie ľubovoľne.“
- **Pohodlnosť** – „Každá daň by sa mala vyberať v čase a spôsobom, ktorý je najviac vhodný pre daňovníka.“
- **Efektívnosť** – „Každá daň by mala byť konštruovaná tak, aby obyvatelia platili čo najmenej nad to, koľko skutočne daň prináša do štátnej pokladnice.“

V súčasnosti náukou preferované princípy je možné formulovať takto:

7.1. Princíp daňovej spravodlivosti

Spravodlivé dane sa ukladajú na základe jedného z dvoch princíпов:

- **princípu platobnej schopnosti** - výška daní má závisieť od platobnej schopnosti jednotlivca. Znamená, že bohatí platia viac ako chudobní. Vychádza z predpokladu, že istá suma zaplatená osobou s vyššou platobnou schopnosťou, ktorú získa osoba s nižšou platobnou schopnosťou, zvyšuje spoločenský úžitok, pretože pre príjemcu znamená daná suma omnoho viac než pre toho, kto o ňu prišiel. Z princípu platobnej schopnosti vychádzajú dva všeobecne prijímané koncepty spravodlivosti: horizontálnej a vertikálnej. Oba musia platiť súčasne, inak nie je dosiahnutá spravodlivosť.

Horizontálna spravodlivosť – Dvaja jedinci, ktorí sú na tom v relevantných aspektoch rovnako, by mali platiť rovnakú daň.

Vertikálna spravodlivosť – Jedinec, ktorý je na tom v relevantných aspektoch lepšie, by mal platiť vyššiu daň.¹⁰

¹⁰ Kubátová, K. Daňová teória a politika, ASPI, Praha 2006 s. 103 a násl.

Uplatnenie tohto princípu vyžaduje stanoviť daňovú základňu (najčastejšie príjem, spotreba, bohatstvo,..) ako atribút platobnej schopnosti a následne daň pri známej daňovej základni.

- **princípu prospechu** - každý má byť zdanený úmerne prospechu, ktorý získava z verejných výdavkov. Osoba, ktorá má z verejných služieb väčší prospech, by mala platiť aj väčšiu daň a naopak osoba s menším prospechom by platila menšiu daň. Tento princíp je založený na ekvivalentnosti plnenia, ktorá ale v praxi nie je možná. Je vhodná pre poplatky, ale nie pre dane. Pretože väčšina verejných statkov ako napr. obrana a polícia sú nedeliteľné medzi jednotlivcov. A navyše veľká časť verejných výdavkov je založená na solidarite. Je distribučne neutrálne - neprichádza k distribúcii medzi bohatými a chudobnými.

Vnímanie daní ako nespravodlivých značne demotivuje poplatníkov a často vedie k vyhýbaniu sa daňovej povinnosti.

7.2. Princíp daňovej efektívnosti

Každý daňový systém by mal byť efektívny. K zdrojom neefektívnosti daní patrí:

- **Distorzia daní** – t.j. skreslenie- daň zvýši cenu výrobku alebo práce atď. Dane by nemali spôsobovať veľké distorzie v cenách a úžitku z rôznych druhov činností a tým pôsobiť negatívne na ekonomické chovanie subjektu. Distorzie vedú poplatníkov k substitúcii, t.j. k nahradeniu zdaneného tovaru, alebo činností tovarom nepodliehajúcim dani alebo podliehajúcim dani nižšej, a tak narušujú efektívnu alokáciu zdrojov v ekonomike. Substitúciou poplatník utrpí ujmu, nekupuje pôvodný tovar alebo nevyvíja pôvodnú činnosť. Táto ujma sa nazýva nadmerné daňové bremeno, alebo strata mŕtvej váhy. Daň je nedistorzná, keď neexistuje možnosť, ako by sa jednotlivec vyhol svojej daňovej povinnosti. Príkladom nedistorznej dane je daň z hlavy, keďže žiadna zmena v správaní by neumožnila jednotlivcovi sa tejto dani vyhnúť.

- Administratívne náklady – mali by byť konštruované také dane, ktorých správa má dodatočné náklady čo najnižšie. Administratívne náklady delíme na priame- nesie ich štát, a nepriame- nesú ich poplatníci, či platcovia daní. Čím sú dane zložitejšie, tým sú administratívne náklady vyššie.¹¹

7.3. Princíp pružnosti

Požaduje, aby daňová sústava bola flexibilná a reagovalo na zmenu podmienok napr. ekonomické cykly. Dane môžu byť použité ako stabilizátory (automatické i riadené).

7.4. Princíp právnej perfektnosti a politickej priehľadnosti

Odráža nároky na kvalitu legislatívy- jednoduchosť, určitosť, právna istota atď., ale i zabránenie možnosti vyhýbať sa daniam. Takisto by malo byť zrejmé na koho dane dopadajú. Pri priamych daniach je to jasné. Ale nepriamych, hovorí sa im aj skryté, si nemusí byť toho občan vedomý. Dôležitá je teda informovanosť o všetkých aspektoch daní napr. kto ich skutočne zaplatí.

8. Vývoj pred 1989 a po roku 1989

Začiatkom šesťdesiatych rokov, v duchu socialistickej ústavy, sa vyprofilovala táto daňová sústava:¹²

- dane platené socialistickými organizáciami (daň z obratu, dôchodková daň družstiev a iných organizácií, poľnohospodárska daň, rôzne odvody).

¹¹ Kubátová, K. Daňová teorie a politika, ASPI, Praha 2006 s. 46 a násl.

¹² Grůň, L. Finanční právo a jeho instituty, Linde, Praha 2006 str.132

- dane platené obyvateľstvom (daň zo mzdy, zvláštna daň z dôchodku, daň z literárnej a umeleckej činnosti, daň z príjmov obyvateľstva, domová daň a daň z motorových vozidiel).

Špecifikom komplikovanej daňovej sústavy bolo jej miesto v centrálne riadenej ekonomike. Dane v prvom rade plnili fiškálnu funkciu (redistributívnu). Na tento účel boli využívané najmä výnosy z neúmerneho daňového zaťaženia podnikovej sféry. Dane plnili i nevhodné funkcie, napr. ovplyvňovali tvorbu cien a regulovali štruktúru, spotrebu a aktivity podnikov, čo malo destimulačné účinky na úspešné podniky. Odčerpávaním zdrojov boli obmedzované v ďalšej investičnej činnosti, zatiaľ čo konkurencie neschopné boli umelo udržiavané pri živote (je možné hovoriť o forme „daňových dotácií“)

Význam zdanenia obyvateľstva bol z fiškálneho hľadiska druhoradý. Boli užitú dane analytické. Ich konštrukcia slúžila k dosahovaniu preferovaných príjmov (z pracovného pomeru, potláčala súkromné podnikanie), v preferovanej výške, čím ovplyvňovali aj spotrebu tovarov a služieb a obsahovala nevhodne zakomponované sociálne prvky napr. u dani zo mzdy závisela sadzba dane na počte detí, alebo vyživovaných osôb.

Po roku 1989 si spoločenské zmeny vyžiadali aj úpravu daňového systému ČR. Reforma mala stanovených niekoľko cieľov: rozpočtovo politický, makroekonomický, daňová spravodlivosť, otváranie domácej ekonomiky zahraničným trhom, pružnosť a účinnosť daňového systému, redukcie daní zohľadňujúcich i sociálne kritéria. Zákon Federálneho zhromaždenia č. 212/1992 Sb. , zrušený z.č. 353/2003 Sb., v § 1 vymedzil daňovú sústavu a v § 2 konštatoval, že je možné ukladať iba tie dane. Na rozdiel od predpokladaného stavu, dane k ochrane životného prostredia zavedené do praxe neboli. Stalo sa tak až pri poslednej modifikácii daňovej sústavy, uskutočnenej z.č. 261/2007 Sb. o stabilizácii verejných rozpočtov, ktorý upravil tri „ekologické dane“. Od 1.1.2008 má daňová sústava túto podobu:

1. Priame dane:

- a) dôchodkové dane :

- daň z príjmu fyzických osôb
- daň z príjmu právnických osôb

b) majetkové dane :

- daň z pozemkov
- daň zo stavieb
- daň z dedičstva
- daň darovacia
- daň z prevodu (a prechodu) nehnuteľností
- cestná daň

2. **Nepriame dane:**

- daň z pridanej hodnoty
- spotrebná daň z vína
- spotrebná daň z piva
- spotrebná daň z liehu a liehovín
- spotrebná daň z tabaku a tabakových výrobkov
- spotrebná daň z uhľovodíkových palív a mazív
- ekologická daň zo zemného plynu a niektorých ďalších plynov
- ekologická daň z pevných palív
- ekologická daň z elektriny

Sústava je členená podľa dvoch súbežných kritérií: na priame a nepriame a následne podľa objektu.

Esenciálnym rozdielom medzi dvomi porovnávanými obdobiami je prístup k naplneniu fiškálnych cieľov. Zatiaľ čo v období pred rokom 1989 sa štát plne spolieha na príjmy právnických osôb, po ňom môžeme sledovať odklon a rovnaké kladenie dôrazu na zdanenie fyzických osôb. Predpoklad, s ktorým daňová reforma pracovala, sa zaoberal zvýšením významu zdanenia spotreby (zavedením DPH so širšou základňou a redukciou počtu i rozptylu sadzieb; zavedením špecifických daní) a etablovaním samostatných príspevkov na sociálne zabezpečenie. Výsledný nový systém bol príjmovovo neutrálny, značne sprehľadnený a zjednodušený. Zameriaval sa najmä na dôchodkové dane, prišlo k

rozšíreniu daňovej základne, zníženiu medzných sadzieb a počtu pásiem. Zároveň sa prišlo k redukcii dani z príjmov ako fyzických (z.č. 76/1952 Sb., z.č.36/1965 Sb., z.č. 389/1990 Sb.) tak i právnických osôb a ich zlúčeniu v univerzálnu daň z.č. 586/1992 Sb. Účelom prítomnosti sociálnych prvkov sa stáva najmä zmiernenie tvrdosti daňových opatrení a ich adaptácia na pomery na strane fyzických osôb.

9. Pramene daňového práva

9.1. Listina základných práv a slobôd

Základné zásady daňového práva bývajú obvykle uvedené v ústavách jednotlivých krajín. V Českej republike sú tieto základy položené v Listine základných práv a slobôd (uznesenie predsedníctva Českej národnej rady č.2/1993 Sb.), ktorá je súčasťou ústavného poriadku. Konkrétne sa jedná o čl. 11 odst. 5, ktorý stanoví, že dane a poplatky je možné ukladať len na základe zákona.

9.2 Zákony

Hmotne právna úprava:

- zákon o daniach z príjmu (z.č. 586/1992 Sb.)
- zákon o rezervách pre zistenie základe dane z príjmu (z.č. 593/1992 Sb.)
- zákon o dani z nehnuteľností (z.č. 338/1992 Sb.)
- zákon o dani dedičskej, dani darovacej a dani z prevodu nehnuteľností (z.č. 357/1992 Sb.)
- zákon o dani cestnej (z.č. 16/1993 Sb.)
- zákon o dani z pridanej hodnoty (z.č. 235/2004 Sb.)
- zákon o spotrebných daniach (z.č. 353/2003 Sb.)
- časti 45 až 47 zákona o stabilizácii verejných rozpočtov (z.č. 261/2007 Sb.)

Procesne právna úprava (najmä):

- zákon o správe daní a poplatkov (z.č. 337/1992 Sb.)

9.3. Prevádzacie predpisy

Ústava ČR vo svojom čl. 78 oprávňuje vládu, aby k prevedeniu zákona a v jeho medziach vydávala nariadenia a ďalej v čl. 79 pripúšťa možnosť, aby ministerstvá, a iné správne úrady a orgány územnej samosprávy na základe a v medziach zákona vydávali právne predpisy, ak sú k tomu zákonom zmocnené.

V praxi sa teda uplatňuje dvojstupňový model i v daňovej legislatíve, kedy zákony schvaľuje parlament ČR a prevádzacie predpisy k nemu sú vydávané na úrovni Ministerstva financií.

9.4. Medzinárodné zmluvy

V súčasnosti má Česká republika uzatvorené zmluvy o zamedzení dvojitého zdanenia príjmu resp. príjmu a majetku s vyše sedemdesiatimi krajinami. Článok 10 Ústavy ČR (tzv. všeobecná inkorporačná klauzula) stanoví, že vyhlásené medzinárodné zmluvy, pokiaľ k ich ratifikácii dal súhlas parlament a je nimi ČR viazaná sú súčasťou právneho poriadku. Platí zásada, že pokiaľ medzinárodná zmluva obsahuje odlišnú úpravu ako zákon, uplatní sa znenie medzinárodnej zmluvy pred zákonom.

9.5. Pokyny MFČR- zvláštny prameň práva¹³

Pre usmernenie ako poplatníkov či platcov dane, tak i finančných úradov vydáva MFČR pokyny (nazývané i pokyny rady D), ktoré obsahujú výklad problematických ustanovení, s úmyslom zabezpečiť

¹³ Bakeš, M. a kol. Finanční právo, C.H.Beck, Praha 2006 s .24

jednotnú interpretáciu a postup. Sú záväzné iba pre podriadené orgány finančnej správy, nejedná sa o obecne záväzné predpisy.

10. Daňová politika a vplyv ďalších politík na jej formovanie

Daňová politika je súhrn opatrení, ktoré upravujú daňovú sústavu a prax - zavádzanie a vymáhanie daní, sadzby daní atď. Je ovplyvnená faktormi exogénnymi- politická a sociálna situácia, ekonomika atď., a faktormi endogénnymi- samotná komplikovanosť daňového systému.¹⁴

10.1. Interakcia s rodinnou politikou

K modelovaniu daňovej politiky prispievajú aj výstupy ďalších politík, medzi inými i sociálnej politiky štátu. Ako príklad môže poslúžiť praktikovaná rodinná politika Ministerstva práce a sociálnych vecí ČR. V súčasnosti sa opiera o dva dokumenty: Národnú koncepciu rodinnej politiky z roku 2005 a špecifikáciu v navrhnutých opatreniach v Akčnom pláne na podporu rodín pre obdobie 2006-2009. *„Prorodinná politika nemôže rešpektovať rezortné hranice, môže byť z povahy vecí iba politikou prierezovou, súznejúcou so všetkými ďalšími dôležitými stratégiami, politikami, správnymi aktmi i jednotlivými opatreniami“*¹⁵ V rámci komplexnej finančnej podpory rodín s deťmi sú navrhnuté a podrobené preskúmaniu i opatrenia v daňovej oblasti.¹⁶

Aplikovaná podpora rodine sa poskytuje v nemateriálnej i materiálnej rovine, jedná sa o tzv. daňovo-dávkový systém. V tomto systéme je finančná podpora poskytovaná buď priamo, vo forme čerpania dávok zo sociálneho zabezpečenia (jedná sa najmä o čerpanie štátnych sociálnych podpôr upravených z.č. 117/1995 Sb. a poskytnutie pomoci v hmotnej núdzi podľa z.č. 111/2006 Sb.) alebo nepriamo, prostredníctvom daňových opatrení, čím je rodinám ponechávané väčšie

¹⁴ Kubátová K.-Vítek L. ,Daňová politika Teorie a praxe, Codex, 1997 s.126 násl.

¹⁵ Národní koncepce rodinné politiky 2005, Ministerstvo práce a sociálních vecí, 2005

¹⁶ Akční plán na podporu rodín s deťmi pre období 2006-2009, Ministerstvo práce a sociálních vecí, 2006

množstvo peňažných prostriedkov k vlastnému použitiu.¹⁷ Daňová podpora rodiny je realizovaná u rôznych druhov daní, ale najvýraznejšie je badateľná u dani z príjmu. Po zmenách, ktoré spôsobila reforma verejných financií z roku 2007 sú to najmä inštitúty zľava na manžela/ku a daňové zvýhodnenie na vyživované dieťa žijúce s poplatníkom v domácnosti.

10.2. Interakcia s politikou zamestnanosti

Pre demonštráciu poslúži ako veľmi vhodný príklad i politika zamestnanosti. Tu vnímam interakciu daňovej legislatívy a legislatívy upravujúcej sociálne zabezpečenie za omnoho užšiu. Platby na sociálne a zdravotné poistenie podľa z.č. 589/1992 Sb. o poistnom na sociálne zabezpečenie a príspevku na štátnu politiku zamestnanosti a z.č. 592/1992 Sb. o poistnom na všeobecné zdravotné poistenie v súlade so z.č. 48/1997 Sb. o verejnom zdravotnom poistení, (príloha č.2) spolu s daňovou záťažou podmieňujú z väčšej časti cenu práce, čím ovplyvňujú správanie ako zamestnávateľov, tak i zamestnancov a osôb samostatne zárobkovo činných, to jest dopyt i ponuku práce.

Dopyt po práci je ovplyvnený celkovou cenou práce. Tá ovplyvňuje všeobecne tvorbu nových pracovných miest. Vysoká cena práce má podľa môjho úsudku najhorší dopad na ochotu zamestnávať nízko kvalifikovanú pracovnú silu (môžeme predpokladať, že sa prekrýva s nízkopríjmovou skupinou), najmä v situáciách, kedy zamestnancom vytvorená pridaná hodnota je voči nej nepostačujúca. Existuje tu i riziko rozkvetu „čiernej práce“, kedy zamestnanci nie sú u zamestnávateľa v legálnom pracovnom, alebo obdobnom pomere, čím sa obaja vyhnú plateniu odvodov a dani. V neposlednom rade môže dôjsť k strate konkurencieschopnosti voči ostatným štátom a poklesu investícií v krajine.

¹⁷ www.mpsv.cz

Na strane ponuky práce vysoké zdanenie a poisťné pôsobí spravidla demotivačne na zamestnancov. Môže prevládať pocit, že sa jedná o trest za snahu. Spravidla preto, že podľa uzavretého ekonomického modelu do istého bodu môže zvyšujúce sa zdanenie pôsobiť dokonca opačne, motivuje viac pracovať, aby si zabezpečili vyšší príjem. Po prekročení tohto bodu ochota pracovať klesá.

Podobne (de)motivačný efekt, podľa môjho úsudku, môže v českých podmienkach spôsobiť od 1.1.2008 stanovenie stropu maximálneho vymeriavacieho základu pre sociálne i zdravotné poistenie na úrovni 48 násobku priemernej mzdy, zjednotené ako pre zamestnancov, tak i pre OSVČ. Nad túto hranicu bude príjem zdaňovaný už iba 15 % sadzbou dane z príjmu, čo motivačne pôsobí najmä na skupinu tesne pod a nad touto hranicou. Je možné predpokladať, že sa jedná o skupinu dosť limitovaných. Demotivačne by to mohlo pôsobiť na skupinu OSVČ, ktorá spadá do rozdielu medzi starým nižším a novým vyšším maximálnym vymeriavacím základom.

Zmienim sa ešte o jednom prieniku sociálnej a daňovej politiky, ktorý si zasluhuje pozornosť, na strane ponuky práce. Sú to prípady nízkopríjmových jednotlivcov a rodín. Pokiaľ majú príjem z práce, ale nepostačuje na pokrytie životných nákladov, majú po splnení stanovených podmienok a priznaní možnosť čerpať rôzne dávky. Bude sa jednať najmä o dávky testované na výšku dosahovaného príjmu, napr. z.č. 117/1995 Sb. a z.č. 111/2006 Sb. U týchto osôb hrozí, že nebudú motivované zvýšiť si príjem prácou, lebo sa im to „neoplatí“¹⁸. Po odpočítaní poisťného a príspevkov, dane z príjmu a po strate sociálnych dávok (tzv. marginálne zdanenie, celková suma, ktorá zaťažuje každú ďalšiu zarobenú korunu¹⁹) si buď to príjem nezvýšia, alebo dokonca ich čistý príjem môže ešte klesnúť. Takýmto situáciám treba zabrániť. Ako jedno z riešení sa ponúka možnosť postupne znižovať výšku poskytovaných sociálnych dávok v závislosti od zvyšujúceho sa dodatočného „čistého“ príjmu.

¹⁸ www.sulik.sk

¹⁹ www.sulik.sk

Nakoniec podľa môjho názoru daňová politika môže byť bez výhrad vnímaná ako pracovný nástroj sociálnej politiky s ohľadom na podobné premietanie napr. bytovej politiky do daňových opatrení.

11. Zohľadnenie sociálnych aspektov v daňovej sústave

V rámci môjho pohľadu na danú problematiku, zohľadňovanie sociálnych aspektov sa deje na úrovni stavby celého daňového systému (napr. "daňovým mixom") a v rámci jednotlivých zákonov o predmetných daniach. Prerozdelenie daňového bremena býva podmienené nielen očakávanými výnosmi jednotlivých daní, ale i sociálnymi dopadmi na obyvateľstvo. Zreteľne sa tak deje pri voľbe prostriedkov, ktorými majú byť odčerpávané finančné zdroje (daňové zaťaženie osobných dôchodkov klesá, disponujú väčším množstvom finančných prostriedkov, ale je preferované väčšie zdanenie vo sfére spotreby prostredníctvom nepriamych daní) na strane fyzickej osoby.

O výške daňového zaťaženia vypovedá aj údaj o pomere celkového zdanenia k hrubému domácemu produktu - daňová kvóta (tabuľka č.1).

Sociálne aspekty zohľadnené v platných daňových zákonoch je podľa môjho názoru možné deliť do dvoch kategórií. Prvá kategória zahŕňa výšku a druh príjmov, zároveň i rôzne druhy plnenia. Druhá kategória je reflexiou rozličných životných situácií, ktoré môžu počas života jednotlivca (skupiny) nastať. Štát považuje za vhodné osoby s určitým nadobudnutým statusom, zväčša nepriamo, podporiť. Jedná sa najmä o rodinný stav, invaliditu, vyživované dieťa (a ich počet), príprava na povolanie, jednotlivcov ocitnuvších sa v sociálnej núdzi, či v ťaživej situácii napr. po živelnnej pohrome, ale i ďalšie.

Na uplatnenie sociálnych hľadísk v legislatíve bývajú použité rozličné nástroje, ktorými sa budem zaoberať v ďalších kapitolách. Vo svojom dôsledku však majú zväčša rovnaký efekt, poskytujú zvýhodnenie oproti štandardnému spôsobu zdanenia. Môžu nastať dve

situácie. Jednak je zvýhodnenie poskytnuté priamo fyzickým osobám s určitým kvalifikovaným statusom či druhom príjmu. Druhá možnosť zahŕňa poskytnutie zvýhodnenia tým subjektom, ktoré im rôznou formou pomáhajú.

Je na mieste ešte podotknúť, že zavádzanie rôznych výnimiek má za následok deformáciu systému a značné porušenie princípu jednoduchosti.

12. Platná úprava dane z príjmu fyzických osôb

Z.č. 586/1992 Sb. o daniach z príjmu sa skladá zo šiestich častí, hmotneprávna úprava dani z príjmu fyzických osôb sa nachádza v časti prvej a časti tretej, kde sa nachádzajú ustanovenia spoločné i pre právnické osoby .

K 1.1.2008 nadobudli účinnosť zmeny prevedené z.č. 261/2007 Sb. v zákone o daniach z príjmu, najrozsiahlejšie od roku 1993. Nosným pilierom je modifikácia doterajšej filozofie zdaňovania fyzických osôb. Odklon od progresívneho zdanenia a prechod na lineárnu daň z príjmu fyzických osôb si vyžiadalo úpravu rady inštitútov, navyše sa niektoré stali obsolentnými, alebo stratili zmysel a boli zrušené (výpočet zo spoločného základu manželov (§ 13a), výpočtu dane z príjmov dosiahnutých za viacero zdaňovacích období (§ 15), ktoré slúžili na zmiernenie daňovej progresie, samostatný základ dane (§ 16 odst.2), minimálny základ dane (§ 7c)).

Platná úprava dani z príjmu fyzických osôb rozhodne nie je na rôzne výnimky chudobná, nech sú motivované akokoľvek. Ich veľký počet v zákone je podľa môjho názoru zdôvodniteľný aj tým, že osobná dôchodková daň je najrozumnejším a najjednoduchším prostriedkom, ako adresovať implementovanú širokú škálu zvýhodňujúcich prvkov konkrétne určenej cieľovej skupine.

12.1. Základné konštrukčné prvky

Vytvárajú základný rámec pre výpočet dane. Práve preto o nich je možné uvažovať ako o sociálnych prvkoch, napriek tomu, že nezohľadňujú sociálne aspekty.

- Za **subjekt dane**, a to konkrétne poplatníka, sú považované všetky fyzické osoby bez ohľadu na štátnu príslušnosť, vek, či charakter nimi poberaného príjmu. V § 2 sú ďalej poplatníci dane delení na daňových rezidentov a nerezidentov. Daňový rezident je ten, kto má bydlisko na území ČR, alebo sa tu obvykle zdržiava aspoň 183 dní počas zdaňovacieho obdobia, nezáleží či súvislo, alebo počas niekoľkých období. Výnimka platí pre osoby zdržiavajúce sa po toto obdobie na území ČR za účelom štúdia a liečenia. Daňový rezident má neobmedzenú daňovú povinnosť a daň platí z celosvetových príjmov. Daňový nerezidenti majú obmedzenú daňovú povinnosť a daň odvádzajú len z príjmov plynúcich zo zdrojov na území ČR, taxatívne stanovených v § 22.

Znenia § 2 podľa mojej mienky absolútne jasne formuluje, ktorý poplatník a z ktorých príjmov bude odvádzať daň.

Typickým platcom dane je zamestnávateľ napr. podľa § 38h.

- **Predmet dane** z príjmu FO je vymedzený v § 3 pozitívne i negatívne. Predmetom dane sú príjmy zo závislej činnosti a funkčných pôžitkov, z podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti, z kapitálového majetku, z prenájmu a ostatných príjmov. A to ako peňažnej, tak i nepeňažnej povahy, ten sa ocení spravidla podľa z.č. 151/1997 Sb. o oceňovaní majetku. Za určujúce považujem vylúčenie konkrétnych príjmov v § 3 *odst.4.*, k 1.1.2008 rozšíreného o ďalšie položky. Spolu s ustanoveniami § 6 *odst. 7 a odst. 11*, kde sa stanoví, ktoré príjmy so závislej činnosti nie sú predmetom dane z príjmu sa jedná o taxatívny výpočet príjmov, ktoré dani z príjmu nepodliehajú. Tie

môžu byť predmetom inej dane, napr. darovacej. O ostatných príjmoch sa teda dá predpokladať, že sú predmetom dane z príjmu.

- **Základ dane** z príjmu fyzických osôb definuje § 5 odst.1 ako čiastku, o ktorú príjmy plynúce poplatníkovi v zdaňovacom období presahujú výdavky preukázateľne vynaložené na ich dosiahnutie, pokiaľ u jednotlivých príjmov podľa § 6 až § 10 nie je stanovené inak. Do základu dane sa nezahŕňajú príjmy oslobodené od dane a príjmy, z ktorých sa daň vyberá zo samostatného základu dane podľa § 36. Celkový základ dane sa stanoví ako súčet dielčích základov dane upravených podľa príslušného ustanovenia § 6 až § 10., od ktorých sa odpočítajú nezdaniteľné časti základu dane a odčítateľné položky.

Úprava základu dane podľa § 6 prešla revolučnou zmenou. Zavedenie 15 % sadzby dane je vykompenzované rozšírením daňového základu. Do praxe sa zaviedol termín „superhrubá“ mzda. Základ dane sa po novom stanoví ako súčet príjmov zo závislej činnosti (hrubá mzda) a poistného na sociálne zabezpečenie, všeobecné zdravotné poistenie a príspevku na štátnu politiku zamestnanosti odvádzané zamestnávateľom z tohto príjmu (Príloha č.2). Tieto odvody nie sú príjmom zamestnanca, jedná sa len o účelovo vytvorenú fikciu. Základ dane sa naďalej ani neznižuje o poistné, ktoré je povinný hrať zamestnanec (zamestnávateľ mu ho zráža zo mzdy). Podľa mnohých názorov je takto výraznejšie podporená transparentnosť.

Zároveň s touto úpravou korešponduje zrušenie možnosti uplatniť si poistné ako daňový výdaj u OSVČ.

- **Sadzba dane** bola pred 1.1.2008 najvýraznejším a plošným sociálnym prvkom zdanenia. V súlade s princípom platobnej schopnosti bola progresívne kĺzavá. Zavedená proporcionálna sadzba je v ČR absolútnou novinkou. Každé z riešení má svoje pozitíva a negatíva. Obhajcovia progresívnej dane argumentujú solidaritou. Naproti tomu opačný tábor argumentuje „trestaním za úspech“, keďže skupiny s vyšším príjmom sú viac daňovo zaťažené. Ako argument „pre“ býva

používaná vyššia motivácia pracovať. Argumentácia je na oboch stranách podložená i ekonomickou teóriou, napr. v minulosti názormi Arthura Laffera, J.S. Milla. V prostredí, kde má každý rovnakú šancu (prístup k vzdelaniu, ktoré je bezplatné; priaznivé podnikateľské prostredie) nevnímam lineárnu sadzbu dane negatívne.

Podstatné v danom prípade je, ako sú nastavené všetky parametre zdanenia, a či sú minimalizované dopady na nízkopříjmovú skupinu. U lineárnej sadzby sa totiž predpokladá, že je nevýhodná práve pre tieto skupiny, zatiaľ čo pre stredne a vysoko príjmové skupiny predstavuje výhodu. Logickým vysvetlením je, že pri prechode na lineárnu sadzbu dane, táto nebude stanovená na úrovni sadzby najnižšieho daňového pásma predtým uplatnenej progresívnej dane, ale bude vyššia. Ako jednu z ďalších podmienok pre fungovanie, by som vyžadoval určitú ekonomickú úroveň krajiny a primerané prerozdelenie zdrojov v rukách obyvateľstva. Čím väčší je rozdiel v bohatstve a početnosti členov medzi vrstvou chudobných a bohatých, tým opodstatnenejším vidím uplatnenie progresívnej koncepcie zdaňovania fyzických osôb.

V § 16 ZDP je obsiahnutá úprava sadzby dane. Súčet čiastkových daňových základov znížených o nezdaniteľnú časť základu dane podľa § 15 a odčítateľné položky podľa § 34 sa zaokrúhli na celé sto koruny dolu a zdaní sa 15 % sadzbou. Ďalšia korekcia nastane k 1.1.2009, sadzba bude 12,5 %.

- **Splatnosť dane** je určená § 40 odst. 1 z.č. 337/1992 Sb v lehote pre podanie daňového priznania. Tú upravuje § 40 odst. 3 a je buď základná, to jest do 3 mesiacov po skončení zdaňovacieho obdobia, alebo predĺžená, do 6 mesiacov od skončenia zdaňovacieho obdobia. Zdaňovacím obdobím sa rozumie podľa § 5 odst. 1 ZDP pre účely dane z príjmu fyzických osôb kalendárny rok. Posledným dňom zdaňovacieho obdobia je tým pádom 31. decembra.

Taktiež absolútne jasná úprava.

Vo vedľajších konštrukčných prvkoch sú sociálne aspekty obsiahnuté veľmi výrazne. Vedľajšie náležitosti umožňujú regulovať a zjemniť daňovú povinnosť na základe sociálnych kritérií. Navyše, o niektorých je možné vysloviť názor, že ich jediným účelom je spravodlivé odstupňovanie daňových povinností podľa jednotlivých sociálnych skupín obyvateľstva (napr. zľavy na dani podľa § 35ba).

Následne načrtnem úpravu oslobodenia od dane, nezdaniteľných častí základu dane a zliav na dani.

12.2. Oslobodenie od dane z príjmu

Ako už bolo spomenuté, pokiaľ je príjem predmetom dane z príjmu, podlieha jeho príjemca daňovej povinnosti. Pretože však takýto postup môže byť niekedy voči príjemcom príliš tvrdý, alebo administratívne náročný pre správcu dane, bývajú určité druhy príjmov *expressis verbis* od dane oslobodené.²⁰

Ustanovenie § 4 *odst. 1 ZDP* obsahuje výpočet príjmov od dane oslobodených a vzťahuje sa k príjmom podľa § 6 až § 10. Jedná sa teda o oslobodenie vecné, ktoré zákonodarca často spája so splnením ďalších podmienok napr. časovým testom, alebo ho pripúšťa len do výšky určitého limitu. Nachádza sa tu veľké množstvo príjmov sociálneho charakteru, za ktoré najmä považujem:

a) podľa § 4 *odst. 1 písm. h)* príjem získaný vo forme dávok a služieb z nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia podľa z.č. 155/1995 Sb., štátnej sociálnej podpory, peňažnej pomoci obetiam trestnej činnosti podľa z.č. 209/1997 Sb., sociálneho zabezpečenia, plnenie z uplatnenia nástrojov štátnej politiky zamestnanosti (z.č. 1/1991Sb.) a všeobecného zdravotného poistenia a plnenia zo zahraničného povinného poistenia rovnakého druhu; ak ide o pravidelne vyplácané príjmy alebo penzie, je od dane oslobodená čiastka do výšky

²⁰ Koldinská, K.-Marková, H. Sociální pomoc a právo, Orac, Praha 2001 s. 99

198 000 Kč ročne, kam sa ale nezahŕňa výška príplatkov k dôchodku podľa zvláštnych právnych predpisov.

V prípade pravidelne vyplácaných dôchodkov alebo penzií sa jedná o oslobodenie do limitu 198 000,- Kč. Nad tento limit dôchodky podliehajú zdaneniu. Valorizáciu na túto čiastku hodnotím viac než uspokojivo, 16 500,- Kč mesačne sa blíži výške priemernej mzdy v národnom hospodárstve. Ako uvádza Pelech, k zdaňovaniu dôchodkov tak dochádza prevažne v situácii ak sú poberané zo zahraničia.²¹ Nezahrnutie príplatkov k dôchodku sa týka napríklad príplatkov k zmierneniu krívď spôsobených komunistickým režimom v sociálnej oblasti, čo hodnotím taktiež kladne.

b) podľa § 4 *odst. 1 písm. ch*) príjem prijatý v rámci plnenia vyživovacej povinnosti alebo náhrada zaň, alebo podobné plnenia poskytované zo zahraničia. Z.č. 94/1963 Sb. o rodine stanovuje podmienky vyživovacej povinnosti rodičov k deťom, detí k rodičom, medzi ostatnými príbuznými, medzi manželmi a medzi rozvedenými manželmi, ako i adekvátnu náhradu zaň. S touto úpravou sa dá len súhlasiť. Ako vidieť, prijatie z.č. 115/2006 Sb. sa nedotklo daňovej úpravy. V § 10 tamtiež je totižto stanovená vyživovacia povinnosť i medzi registrovanými partnermi. V dohľadnej dobe by preto mal byť ZDP v § 4 *odst. 1 písm. ch* upravený tak, že bude zohľadnený i tento fakt.

c) podľa § 4 *odst. 1 písm. i)* , dávky sociálnej starostlivosti, dávky pomoci v hmotnej núdzi, sociálne služby, dávky štátnej sociálnej podpory, príspevky z verejných rozpočtov a štátne dávky (príspevky) upravené zvláštnymi predpismi alebo podobné plnenia poskytované zo zahraničia, príjem plynúci z dôvodu starostlivosti o blízku, alebo inú osobu, ktorá má nárok na príspevok na starostlivosť podľa zákona o sociálnych službách a to do výšky poskytovaného príspevku, ak je táto

²¹ Pelech, P. , Pelc V. Daně z příjmů s komentářem, Anag, Olomouc 2007 s. 64

starostlivosť vykonávaná fyzickou osobou, u ktorej sa nevyžaduje registrácia podľa zákona o sociálnych službách.

Dávky sociálnej starostlivosti, a príjmy vo forme poskytovaných sociálnych služieb sú upravené z.č.108/2006 Sb. o sociálnych službách. Ten pomáha osobám v nepriaznivých sociálnych situáciách prostredníctvom príspevku na starostlivosť a sociálnymi službami. Týmto zákonom prišlo k zmene financovania. Na rozdiel od predchádzajúcej úpravy, príspevok dostáva osoba, o ktorú je postarané a tá si poskytovanú starostlivosť hradí. Ten kto starostlivosť osobe blízkej alebo inej vykonáva, príjem za takto poskytovanú starostlivosť takisto nezdaňuje až do výšky príspevku osoby, o ktorú je postarané. Podmienkou je, že činnosť nevykonáva ako podnikanie a nemusí byť registrovaná podľa § 79 z.č.108/2006 Sb.²²

Dávky štátnej sociálnej podpory sú upravené v z.č.117/1995 Sb. o štátnej sociálnej podpore a nárok na ne majú fyzické osoby po splnení stanovených podmienok.

d) podľa § 4 *odst. 1 písm. zm)*, príjem plynúci vo forme daňového bonusu. Podľa môjho názoru sa jedná o logický výsledok, spôsobený ustanovením § 35c o daňovom zvýhodnení na vyživované dieťa, kedy sa čiastka, ktorú vo forme daňového bonusu poplatník dostane, už nezdaňuje.

Doteraz sa jednalo o príjmy, za ktorými neodškriepiteľne vidieť sociálny rozmer, i preto, že sa jedná o sociálne príjmy či transfery. Dá sa predpokladať, že ich príjemcovia sú zväčša v situácii, ktorá ich znevýhodňuje oproti väčšine ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Naproti tomu § 4 *odst. 1 písm. a) a písm. b)* za okolností, kedy sa prezumuje (na základe časového testu), že k predaju nehnuteľností neprichádza za účelom získania zisku, oslobodzuje takto získaný príjem od dane. Ani náznakom nie je možné zistiť, aká je situácia na strane poplatníka. Relevantný je len druh príjmu. Sociálny dopad môže byť

²² Pelech, P. , Pelc V. Daně z příjmů s komentářem, Anag, Olomouc 2007 s. 64 a 65

markantný, keďže daňová povinnosť by mohla byť značná suma. Taký postup by bol tvrdý a nespravodlivý. Podstatné je, že sa ponúka téza, kedy z uvedeného je možné vyvodiť, že za prosociálne je možné označiť každé ustanovenie umožňujúce finančnú úsporu.

Od dane sú oslobodené aj ďalšie príjmy zo závislej činnosti uvedené v § 6 *odst. 9*. Myslím si, že oslobodenie je možné vo väčšine prípadov hodnotiť ako sociálne motivované, značnej sociálnej kvality, čomu zodpovedá charakter jednotlivých ustanovení. Tie by sa dali opísať tiež ako vytváranie podmienok pre výkon práce zamestnancom a zohľadnenie niektorých mimoriadnych situácií, ktoré v jeho živote môžu nastať. Hlavne príjmy, ktoré poskytuje zamestnávateľ zamestnancovi a nesúvisia s výkonom práce, sú oslobodené na limit.

Pre úplnosť dodávam, že posledným ustanovením zaoberajúcim sa oslobodením od dane je § 10. *odst. 3 ZDP*. Nezaregistroval som tu žiadny sociálny prvok.

Oslobodenie od dane nemusí mať vplyv na započítavanie príjmov pre účely iných zákonov, ani v ZDP napr. § 35ba *odst. 1 písm. b.*²³

Keď som písal o druhu príjmu ako zohľadňovanom sociálnom faktore, mal som na mysli oslobodenie od dane ako inštitút, ktorý ho v praxi obsahuje. Výhodou je, že kvôli týmto príjmom netreba podávať daňové priznanie. Na jednu stranu je to inštitút praktický, umožňujúci kvalitatívne najlepšie zohľadnenie sociálnych faktorov, keďže v konečnom dôsledku nie je nutné daň z oslobodených príjmov platiť. Na druhú stranu pri pristúpení k tomuto riešeniu je potrebné zvážiť, či sa jedná o natoľko eminentný spoločenský, poprípade administratívny záujem, aby dochádzalo k popieraniu princípu jednoduchosti. Myslím si, že by sa tak malo diať výnimočne, v prípadoch zvláštneho zreteľa hodných, na rozdiel od dnešnej situácie.

²³ Marková H, Zákon o daních z príjmu Komentár, Nakl. C. H. Beck, 2006, s. 580

12.3. Nezdaniateľné časti základu dane

Uplatnenie nezdaniteľných častí spočíva v znížení základu dane predtým, než sa pristúpi k samotnému výpočtu daňovej povinnosti. Na rozdiel od toho zľava na dani znižuje samotnú daňovú povinnosť.

Aj o položkách, ktoré sú prítomné v § 15 je možné uvažovať ako o sociálnom prvku. Odpočítať je možné hodnotu darov poskytnutých podľa § 15 *odst. 1*, čiastky úrokov zaplatených z úveru zo stavebného sporenia a z hypotekárneho úveru podľa § 15 *odst. 3*, platby príspevkov na penzijnom pripoistení so štátnym príspevkom podľa § 15 *odst. 5*, čiastky poplatníkom zaplateného poistného na jeho súkromné životné poistenie podľa § 15 *odst. 6*, čiastky odpovedajúce zaplateným členským príspevkom člena odborovej organizácie podľa § 15 *odst. 7*²⁴, čiastky uhradené za skúšky overujúce výsledky ďalšieho vzdelávania podľa § 15 *odst. 8*.

Predsa len ako najefektívnejšiu hodnotím položku daru. V súvislosti s ustanovením § 20 *odst. 14 z.č. 357/1992 Sb.* o dani darovacej má priamy dopad na zlepšenie situácie kvalifikovanej osoby. Vďaka novele č. 669/2004 *Sb.* je tak podľa § 15. *odst. 1* od základu dane možné odpočítať hodnotu daru poskytnutého fyzickým osobám s bydliskom na území ČR na zákonom určené účely a to zdravotnícke prostriedky do čiastky nehradenej zdravotnými poisťovňami, alebo rehabilitačné a kompenzačné pomôcky do výšky nehradenej príspevkom zo štátneho rozpočtu a na majetok uľahčujúci týmto osobám vzdelanie či zaradenie do pracovnej činnosti. Musia byť splnené ďalšie podmienky. Prijemca musí byť poberateľom aspoň čiastočného invalidného dôchodku alebo nepľnoletým, dlhodobo zdravotne ťažko postihnutým dieťaťom vyžadujúcim mimoriadnu starostlivosť. Odpočet je možné urobiť, pokiaľ úhrnná hodnota daru presahuje 2 % daňové základu za

²⁴ Vybíhal, V. Zdaňování příjmů fyzických osob: praktický průvodce, Grada, Praha, 2006 s. 37

toto obdobie alebo bola aspoň vo výške 1000,- Kč. Najviac však do výšky 10 % základu dane. Čiastka sa uplatňuje v ročnom zúčtovaní u zamestnávateľa, alebo v daňovom priznaní. To sa týka všetkých položiek v § 15 uvedených.

Podľa pokynu MFČR č.D-300, odpočet je možný za zdaňovacie obdobie, kedy bol dar poskytnutý. Táto skutočnosť sa preukazuje dokladom z ktorého je jasné, kto je príjemcom daru, jeho hodnota, účel a dátum darovania. Tam taktiež je uvedené, že je možné odpočítať i nepeňažné dary a služby. V prípade nejasnosti okolo ich ceny, prebehne ocenenie na základe z.č. 151/1997 Sb.

Všetky položky v § 15 sa uplatňujú až po skončení zdaňovacieho obdobia. Zamestnanec môže postupovať podľa § 38k odst. 5. a uplatniť ich u zamestnávateľa.

12.4. Zľavy na dani

V súčasnosti fyzické osoby môžu uplatniť tieto zľavy na dani²⁵:

- a) klasické zľavy na dani podľa § 35 ZDP, poskytované z titulu zamestnávania osôb so zmenenou pracovnou schopnosťou (sociálny prvok)
- b) časovo limitovaná „akčná“ zľava na dani podľa § 35 odst. 6, 7, 8 ZDP z titulu začatia prevádzky registračnej pokladne
- c) zľavy na dani podľa § 35a a § 35b ZDP majúce povahu úľav na dani pre príjemcov investičných stimulov
- d) zľavy na dani podľa § 35ba ZDP (sociálny prvok)
- e) zľava na dani podľa § 35c ZDP tzv. daňové zvýhodnenie na vyživované dieťa (sociálny prvok)

Je možné ich aj deliť na zľavy uplatniteľné všetkými poplatníkmi - fyzickými aj právnickými osobami - sem spadajú zľavy pod a), b), c) a zľavy, ktoré si môžu uplatniť iba fyzické osoby, tie sú pod d) a e)²⁶.

²⁵ Vybíhal, V. Zdaňování příjmů fyzických osob: praktický průvodce, Grada, Praha, 2006 s.44 a násl

Zľavy pod písmenom d) a e) sú transformované bývalé nezdaniteľné časti základu dane. Nová koncepcia bola realizovaná najprv z.č. 669/2004, ktorý modifikoval k 1.1.2005 nezdaniteľnú položku na vyživované dieťa na daňové zvýhodnenie (§ 35c). Zvyšné sociálne motivované štandardné nezdaniteľné časti základu dane boli transformované k 1.1.2006 novelou č.545/2005 Sb. do ustanovenia § 35ba ZDP. Porovnanie je v tabuľke č.2.

Motívom prechodu na novú koncepciu uplatnenia sociálnych podpôr bolo poskytnutie rovnakej daňovej výhody²⁷. Nezdaniteľné časti základu dane ovplyvňujú výslednú podobu základu dane a pri progresívnom zdanení umožňovali dosiahnuť rôznu úsporu podľa daňového pásma²⁸ (graf č.1). O zľavy na dani sa znižuje vypočítaná daň, a i pri progresívnom zdanení umožňuje u všetkých skupín rovnakú daňovú úsporu (graf č.2).

Ako z uvedeného vyplýva, uplatnením zliav bol systém nastavený spravodlivejšie. Mojm úmyslom bolo na základe tejto demonštrácie vyvodiť fakt, že v súčasnosti pri lineárnej sadzbe dani by mali oba spôsoby výpočtu rovnaký sociálny dopad na fyzické osoby. Existuje tu teda priestor pre zjednodušenie daňovej úpravy, využitím iba jedného zo zmienovaných inštitútov, bez porušenia princípu spravodlivosti.

12.4.1. Zľava na dani podľa § 35 ZDP

Podľa § 35 odst.1 môžu fyzické osoby znížiť svoju daňovú povinnosť

- a) o čiastku 18 000,- Kč za každého zamestnanca so zdravotným postihnutím a jej pomernú časť, pokiaľ priemerný ročný prepočítaný počet zamestnancov so zdravotným postihnutím je desatinné číslo.
- b) o čiastku 60 000,- Kč za každého zamestnanca s ťažkým zdravotným postihnutím a jej pomernú časť, pokiaľ priemerný ročný prepočítaný

²⁶ Machová, H. Slevy na dani-kdy je uplatnit, DHK č. 9, 2007, s. 5

²⁷ Marková, H. Zákon o daních z příjmu Komentář, Nakl. C. H. Beck, 2006, s. 579

²⁸ Machová, H. Slevy na dani vs. odčitatelné položky, DHK č.3, 2006, s. 1 a násl.

počet zamestnancov s ťažkým zdravotným postihnutím je desatinné číslo.

Podľa § 67 *odst. 2 z.č. 435/2004 Sb.* sú osobami so zdravotným postihnutím fyzické osoby, ktoré sú:

- 1) orgánom sociálneho zabezpečenia uznané plne invalidnými (osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, viac v 11.4.2),
- 2) orgánom sociálneho zabezpečenia uznané čiastočne invalidnými (osoby so zdravotným postihnutím, viac v 11.4.2),
- 3) rozhodnutím úradu práce uznané zdravotne znevýhodnenými (osoby zdravotne znevýhodnené).

Skutočnosť podľa 1) a 2) dokladá fyzická osoba potvrdením alebo rozhodnutím orgánu sociálneho zabezpečenia, skutočnosť podľa 3) dokladá rozhodnutím úradu práce.²⁹

§ 35 *odst. 2* obsahuje návod na prepočet priemerného ročného počtu zamestnancov. Ten sa vypočíta samostatne za každú skupinu ako podiel celkového počtu hodín, ktorý týmto pracovníkom vyplýva z rozvrhnutia pracovnej doby podľa § 84 a § 85 *z.č.65/1965 Sb.*, alebo z individuálne zjednanej pracovnej doby podľa § 86 *tamtiež* (MPSV upravuje vyhláškou rozsah skrátenia pracovnej doby) po dobu trvania pracovného pomeru v kalendárnom roku a celkového ročného fondu pracovnej doby pripadajúcej na jedného zamestnanca pracujúceho na plnú pracovnú dobu, a zaokrúhľuje sa na dve desatinné miesta. Od celkového počtu hodín sa odčítajú neodpracované hodiny z dôvodu stanovených v § 35 *odst.2*. Celý systém výpočtu má zabrániť špekulatívnemu chovaniu, keď v minulosti síce poplatníci splnili zákonné podmienky na uplatnenie zľavy, ale zamestnancom v súvislosti s ich nepriaznivým zdravotným stavom poskytovali dlhodobé pracovné voľno bez náhrady mzdy z iných dôležitých osobných dôvodov.³⁰ Do trvania pracovného pomeru sa nezapočítava materská alebo rodičovská dovolenka, služba v ozbrojených silách, výkon civilnej služby a dlhodobé uvoľnenie pre výkon verejnej funkcie, z dôvodu, že v tomto období

²⁹ Nigrin, J. Zamestnávání osob se zdravotním postižením a slevy na dani, DHK č.5, 2007, s. 34

³⁰ Marková H, Zákon o daních z příjmu Komentář, Nakl. C. H. Beck, 2006, s. 570

chýba ekonomická väzba medzi poskytovanými zľavami a výdajmi zamestnávateľa na zamestnanca.³¹

§ 35 je, i podľa môjho úsudku, vhodne zvolený spôsob ako podporovať zamestnávanie osôb zdravotne postihnutých, tak ako je úmyslom § 80 a § 81 z.č. 435/2004 Sb.. Na jednej strane teda zákon ukladá povinnosti, napr. 4 % podiel týchto zamestnancov u zamestnávateľa s viac ako 25 pracovníkmi, na druhej strane tým, ktorý tak reálne činia je umožnené využívať hmotnej výhody vo forme zľavy na dani. U zamestnancov sa neuplatňuje žiadne vekové obmedzenie. Sledovaným cieľom je prehĺbiť integráciu do spoločnosti a napomôcť riešeniu zamestnanosti zdravotne postihnutých osôb, prostredníctvom poskytnutia výhody osobám, ktoré im to umožnia.

12.4.2. Zľavy na dani podľa § 35ba (zľavy na dani sociálneho charakteru)

I ustanovenia § 35ba prešli k 1.1.2008 zmenami. Výrazne boli valorizované čiastky, o ktoré je možné znížiť daň (terminológia § 35ba nepoužíva slovo zľava³², to je užité až v § 35d) a upravené niektoré podmienky pre uplatnenie. Valorizácia má za cieľ eliminovať rozdiel medzi súčasnou sadzbou dane a v minulosti najnižšou sadzbou dane 12 %, ako aj negatívne dopady opatrení zvyšujúcich základ dane.³³ O týchto zľavách je obecné známe, že sú výsledkom aplikácie princípu solidarity, zohľadňujú rodinnú, sociálnu a zdravotnú situáciu na strane fyzických osôb. § 35ba je priradený staršiemu § 35c, čo je logické, vzhľadom k možnosti dosiahnutia daňového bonusu. Toto ustanovenie upravuje pravidlá pre výpočet celoročnej zľavy. Postup pre ich uplatňovanie u zamestnávateľa pri výpočte mesačných daňových záloh upravuje § 35d odst. 2 a odst. 3.³⁴

³¹ Pelech, P., Pelc V. Daně z příjmů s komentářem, Anag, Olomouc 2007, s. 568

³² Machová, H. Slevy na dani vs. odčitatelné položky, DHK č.3, 2006, s. 2

³³ Běhounek, P. Daňová reforma od 1.1.2008, Daně a právo v praxi č., 2007, s.4

³⁴ Pelech, P., Pelc V. Daně z příjmů s komentářem, Anag, Olomouc 2007, s. 576

Daň je možné znížiť až „na nulu“ o tieto čiastky:

a) Základná zľava na poplatníka sa uplatňuje vo výške 24 480,- Kč pre rok 2008 a od roku 2009 vo výške 16 560,- Kč. Je to čiastka o ktorú si môže každý daňový poplatník(FO) znížiť daň, a to i v prípade, že príjem dosahoval iba po časť zdaňovacieho obdobia. Táto suma sa nekráti, ako je to u ostatných zliav. Novinkou je, že prestala platiť rada obmedzení pre dôchodcov, ktoré ich diskriminovali v porovnaní s inými ekonomicky aktívnymi osobami. Čiastku si už môžu uplatniť za rovnakých okolností ako ostatní poplatníci i poberatelia starobného dôchodku. Vznik nároku na starobný dôchodok je upravený v § 28 až 32 z.č. 155/1995 Sb. o dôchodkovom poistení.

b) Zľava na manžela/ku sa uplatňuje vo výške 24 480,- Kč pre rok 2008 a od roku 2009 vo výške 16 560,- Kč. A to po splnení dvoch podmienok:

- manžel/ka musí žiť s poplatníkom v domácnosti
- vlastné príjmy manžela/ky nemôžu za zdaňovacie obdobie presiahnuť čiastku 38 040,- Kč.

Definícia domácnosti sa nachádza v § 115 z.č. 40/1964 Sb. občiansky zákonník. Domácnosť tvoria fyzické osoby, ktoré spolu trvale žijú a spoločne hradia náklady na svoje potreby. V praxi je teda rozhodný spoločný rodinný rozpočet (ekonomické zázemie) a faktické súžitie. Prípadné rozdielne trvalé bydlisko manželov nie je prekážkou³⁵.

Do vlastných príjmov manžela/ky sa započítavajú podľa *pokynu* MFČR č. D-300 všetky príjmy dosiahnuté v zdaňovacom období neznížené o daňové náklady (hrubý príjem) vrátane príjmov, ktoré podliehajú zrážkovej dani alebo sú oslobodené od dane z príjmu fyzických osôb alebo nie sú predmetom tejto dane napr. aj nemocenské, materské dávky a dávky v nezamestnanosti Neprihliadne sa však k príjmom uvedeným v § 3 odst. 4 písm. b) a príjmom taxatívne uvedených v § 35ba odst. 1 písm. b), tými sú:

³⁵ Machala O., Aktuální otázky společného zdanění manželů, Daně a právo v praxi, 2006, č. 12, s. 2

- Dávky štátnej sociálnej podpory (z.č.117/1995 Sb.)
- Dávky sociálnej starostlivosti (vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb. k z.č.100/1988 Sb.)
- Dávky pomoci v hmotnej núdzi(z.č.111/2006 Sb.)
- Príspevok na starostlivosť (z.č.108/2006 Sb.)
- Sociálne služby (z.č.108/2006 Sb.)
- Štátny príspevok na penzijné pripoistenie so štátnym príspevkom (z.č. 42/1994 Sb.)
- Štátny príspevok podľa zákona o stavebnom sporení a o štátnej podpore stavebného sporenia (z.č.96/1993 Sb.)
- Štipendium poskytované študujúcim sústavne sa pripravujúcim na budúce povolanie
- U manželov, ktorí majú majetok v spoločnom vlastníctve , sa do vlastného príjmu manžela nezahrňuje príjem, ktorý plynie druhému z manželov (nehnutelnosť zahrnutá do obchodného majetku druhého manžela produkujúca príjem z prenájmu), alebo sa pre účely dane z príjmu považuje za príjem druhého manžela (príjem z prenájmu, § 9 odst.2)

Pokiaľ je manžel/ka držiteľom preukazu ZTP/P je možné uplatniť zľavu v dvojnásobnej výške.

Ako plynie z § 35d odst. 1, nie je možné uplatňovať túto zľavu u mesačných záloh na daň, ale až po skončení zdaňovacieho obdobia.

Existencia manžela/ky sa preukazuje dokladom totožnosti.

c) Zľava na poberateľa čiastočného invalidného dôchodku sa uplatňuje vo výške 2 520,- Kč. v dvoch prípadoch:

- V prvom musí byť splnená podmienkou poberania čiastočného invalidného dôchodku samotným poplatníkom a takéto označenie dôchodku v ZDoP.
- V druhom prípade si ju poplatník poberajúci starobný dôchodok môže uplatňovať naďalej, práve za podmienky, že nárok na čiastočný invalidný dôchodok mu zanikol z dôvodu súbehu nároku na výplatu

čiasočného invalidného a starobného dôchodku podľa § 58 a násl. z.č. 155/1995 Sb.

Nárok na poberanie čiasočného invalidného dôchodku má osoba, ktorá je čiasočne invalidná a získala potrebnú dobu poistenia podľa § 40 ZDoP, alebo čiasočná invalidita je následkom pracovného úrazu. Poistenec je čiasočne invalidný podľa § 44 tamtiež pokiaľ:

- z dôvodu dlhodobo nepriaznivého stavu poklesla jeho schopnosť sústavne zárobkovej činnosti najmenej o 33 %,
- mu dlhodobo nepriaznivý zdravotný stav sťažuje obecné životné podmienky

Spôsob posúdenia relevantných skutočností je stanový vyhl. MPSV č. 284/1995 Sb.

d) zľava na poberateľa plného invalidného dôchodku sa uplatňuje vo výške 5 040,- Kč v štyroch prípadoch:

- Za prvé musí byť splnená podmienkou poberania plného invalidného dôchodku samotným poplatníkom a takéto označenie dôchodku v ZDoP.
- V druhom prípade túto zľavu môže uplatniť poberateľ i iného dôchodku z dôchodkového poistenia, pokiaľ jednou z podmienok jeho priznania podľa ZDoP je plná invalidita. Tým je podľa § 50 *odst. 2 písm. d)* zmieného zákona vdovský (vdovecký) dôchodok, na ktorý vdove (vdovcovi) zotrva nárok i po uplynutí jedného roku od smrti manžela práve z dôvodu invalidity.³⁶
- V treťom prípade si ju poplatník poberajúci starobný dôchodok môže uplatňovať naďalej, práve za podmienky, že nárok na plný invalidný dôchodok mu zanikol z dôvodu súbehu nároku na výplatu plného invalidného a starobného dôchodku podľa § 58 a násl. ZDoP.
- V štvrtom prípade môže zľavu uplatniť i poplatník, ktorému plný invalidný dôchodok nebol priznaný, napriek tomu, že je plne invalidný

³⁶ MFČR, Pokyn č. D-300

Podmienky nároku na plný invalidný dôchodok stanoví § 38 ZDoP. Plne invalidnou je osoba, pokiaľ z dôvodu dlhodobo nepriaznivého stavu

- jej poklesla schopnosť sústavne zárobkovej činnosti najmenej o 66 %, alebo
- je schopná kvôli zdravotnému postihnutiu sústavne zárobkovej činnosti iba za výlučne mimoriadnych podmienok.

Posudzuje sa podobne ako u čiastočnej invalidity.

e) Zľava na držiteľa preukazu ZTP/P sa uplatňuje vo výške 16 140,- Kč. Preukaz mimoriadnych výhod III. stupňa poskytuje obecny úrad obce s rozšírenou pôsobnosťou osobám starším 1 rok s ťažkým zdravotným postihnutím podľa Prílohy č. 2 vyhl. MPSV č.182/1991 Sb. (k prevedeniu z.č. 100/1988 Sb.). Zdravotný stav posúdi lekár úradu práce na žiadosť obce.

Preukazuje sa preukazom ZTP/P.

f) Zľava na študenta sa uplatňuje vo výške 4 020,- Kč. Konkrétne sa jedná o osobu sústavne sa pripravujúcu na budúce povolanie štúdiom alebo predpísaným výcvikom do dovŕšenia 26 rokov, v prípade študentov doktorského študijného programu v prezenčnej forme do 28 rokov. Sústavná príprava je definovaná v § 12 až § 15 z.č. 117/1995 Sb. o štátnej sociálnej podpore ako

- štúdiom na strednej alebo vysokej škole v ČR s výnimkou štúdia za trvania služobného pomeru, diaľkového, distančného, večerného alebo kombinovaného štúdia na strednej škole, pokiaľ je po túto dobu dieťa zárobkovo činné alebo má nárok na podporu v nezamestnanosti alebo podporu pri rekvalifikácii.
- Ďalej je to teoretická alebo praktická príprava pre výkon zamestnania alebo inej zárobkovej činnosti osobami zdravotne postihnutými podľa súvisiacich predpisov.

- V prípade zahraničnej školy rozhoduje Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy, či je toto postavené na roveň štúdiu na strednej alebo vysokej škole v ČR.

Veľmi praktické je, že do doby sústavnej prípravy na povolanie sa započítava i doba medzi skončením štúdia na strednej škole a zahájením štúdia na vysokej škole, za splnenie podmienky, že sa v štúdiu pokračuje bez prerušenia (§.14 odst. 2 písm. a z.č. 117/1995 Sb.)

Študent skutočnosť, že študuje preukazuje potvrdením o sústavnej príprave na budúce štúdium (potvrdenie o štúdiu), vydávaným školou. V prípade, že podáva daňové priznanie sám, ho nemusí dokladať, ale musí ho mať k dispozícii pre prípad daňovej kontroly.³⁷

V § 35ba odst. 3 je stanovené, že poplatník môže uplatniť zníženie dane v prípadoch b) až f) za každý kalendárny mesiac, na začiatku ktorého spĺňal zákonom vyžadované podmienky, napr. zľava podľa § 35ba odst. 1 písm. c) a písm. d) sa prvýkrát uplatňuje za mesiac, v ktorom bola na začiatku splnená podmienka poberania invalidného dôchodku.³⁸

V § 35ba odst. 2 prišlo k miernej úprave uplatňovania zliav daňovými nerezidentmi. Od 1.1.2008 si môžu vždy uplatniť iba zľavu na študenta, dovtedy mohli uplatniť bez obmedzenia i zľavu na poplatníka. Uplatnenie zliav hore uvedených pod a) až e) je možné iba za splnenia podmienky, že úhrn príjmov nerezidenta zo zdrojov na území ČR podľa § 22 tvorí najmenej 90 % všetkých jeho celosvetových príjmov, s výnimkou príjmov, ktoré nie sú predmetom dane podľa § 3 a § 6, sú od dane oslobodené, alebo je z nich daň vyberaná zrážkou podľa zvláštnej sadzby. Ešte upozorním, že aj v prípade nerezidentov sa vyžaduje splnenie podmienok pre uplatnenie zliav podľa českej legislatívy (napr. invalidita).

³⁷ Kořínek, M. Přivýdelky důchodců a studentů, Daně a právo v praxi č., 2007, s.16

³⁸ Machová, H. Slevy na dani-kdy je uplatnit, DHK č. 9, 2007, s. 9

Poplatníci s príjmami podľa § 6 môžu už v priebehu zdaňovacieho obdobia uplatniť **mesačnú zľavu na dani** u zliav v §35ba písm.a), písm.c) až písm.f) pri výpočte zálohy na daň podľa § 38h odst.3 u platcu dane, u ktorého majú podpísané prehlásenie k dani z príjmu a to vo výške odpovedajúcej 1/12 z čiastky pripadajúcej na poplatníka za obdobie celého zdaňovacieho obdobia, a to maximálne do výšky vypočítanej zálohy na daň (§ 35d odst.1, odst. 2, odst. 3).

Reforma znamenala prítvrdenie podmienok pre daňových nerezidentov. Znenie § 38g odst.12 neumožňuje nerezidentom, čo je väčšina cudzincov bez trvalého bydliska v ČR, uplatňovať mesačné zľavy na dani podľa § 35 ba odst.1 písm. a) až písm. e)(ani mesačné daňové zvýhodnenie). Po novom teda nemôžu uplatňovať nerezidenti ani mesačnú zľavu na poplatníka. Tento fakt bol rozpoznávaný ako príliš tvrdý a nevhodný i samotným MFČR, a tak na odstránenie tohto stavu vydalo *opatrenie č.j. 05/13 797/2008 – 152 na základe zmocnenia v § 39 písm. b)*. Týmto opatrením je nerezidentom umožnené uplatňovať zľavu na poplatníka podľa postupu v § 35d odst. 2. Zároveň by mal v dohľadnej dobe byť stav zosúladený novelou ZDP z dielne MFČR.

Zľavy na dani podľa § 35ba sú úpravou, umožňujúcou odpočet až do výšky daňovej povinnosti z vyššie uvedených dôvodov, ktoré považujem za vyčerpávajúce. Jedná sa o pevné čiastky, čo umožňuje rovnakú úsporu pre každého.

Zľava na poplatníka umožňuje osobám s nízkymi príjmami neplatiť daň vôbec. Kladne hodnotím zrovnoprávnenie dôchodcov s ostatnými poplatníkmi. Najväčší prínos to má pre poplatníkov s penziou do výšky 198 000,- Kč ročne, ktorá je oslobodená od dane. Tí si po novom môžu privyrobiť ďalších 122 667,- Kč hrubej mzdy oprostenej od dane.

Rovnaká výška aplikovaná u zľavy na poplatníka a manžela/ku, môže byť vnímaná ako istá kompenzácia pre rodiny³⁹, kde je jeden

³⁹ Dôvodová správa k návrhu z.č. 261/2007, oblasť daní

z manželov v domácnosti a stará sa o deti, s tým súhlasím. Zároveň vidím u limitu na vlastné príjmy manžela/ky priestor pre zvýšenie. Posledná valorizácia prebehla v roku 2001, ešte za fungovania nezdaniteľných častí základu dane. Je to jediná zľava testovaná na príjem. Na zmiernenie negatívnych dopadov, ktoré sa môžu vyskytnúť, vidím priestor a možnosť pre stanovenie regresívnej zľavy, za súčasného upravenia limitov, v podobe dolnej a hornej čiastky vlastných príjmov manžela/ky.

12.4.3. Daňové zvýhodnenie na vyživované dieťa

§ 35c prešiel len drobnou úpravou. A to valorizáciou čiastok, dá sa predpokladať, že rovnako motivovanou, ako to bolo v prípade § 35ba. § 35c upravuje obecné podmienky uplatnenie tohto inštitútu, vrátane postupu poplatníka uplatňujúceho daňové zvýhodnenie v daňovom priznaní, bez ohľadu na to či bol k tomu povinný, alebo sa tak rozhodol urobiť dobrovoľne. V § 35d je upravený postup pri uplatnení daňového zvýhodnenia u platcu dane.⁴⁰ O daňové zvýhodnenie sa znižuje daň znížená už o zľavy podľa § 35 a § 35ba.

Daňové zvýhodnenie je možné uplatniť za podmienok, že:

- a) poplatník vyživuje aspoň jedno dieťa
- b) býva s ním v jednej domácnosti
- c) neuplatňuje zľavu na dani podľa § 35a a § 35b ZDP

Ad a) Ktorá osoba sa považuje za vyživované dieťa pre účely ZDP je stanovené v § 35c *odst.* 6. Sú to deti vlastné, osvojené, deti v starostlivosti nahradzujúcej starostlivosť rodičov, dieťa druhého manžela a vnuk, či vnučka, pokiaľ ich rodičia nemajú zdaniteľné príjmy. A to buď deti neploleté, alebo ploleté až do dovŕšenia 26 rokov, pokiaľ nepoberajú plný invalidný dôchodok a kumulatívne spĺňajú jednu z ďalších podmienok:

⁴⁰ Pelech, P., Pelc V. Daně z příjmů s komentářem, Anag, Olomouc 2007, s. 580

- a) sústavne sa pripravujú na budúce povolanie, ako je predpísané v § 12 až § 15 z.č.117/1995 o štátnej sociálnej podpore,
- b) nemôže sa sústavne pripravovať na budúce povolanie alebo vykonávať zárobkovú činnosť pre úraz či nemoc,
- c) pre dlhodobu nepriaznivý zdravotný stav je neschopné vykonávať sústavnú zárobkovú činnosť.

Zákon nevyžaduje, aby dieťa bolo vyživované počas celého zdaňovacieho obdobia. Krajský súd v Ústí nad Labem vo svojom rozhodnutí č.j. 16 Ca 365/96 z dňa 20.1. 1997 vyslovil názor, že časť roka môže byť dieťa osobou spolupracujúcou a časť roka osobou vyživovanou.

Taktiež nie je prekážkou pre uplatnenie manželstvo dieťaťa, či vlastný príjem dieťa počas štúdia.⁴¹

Druh, či družka môžu uplatniť daňové zvýhodnenie na spoločného potomka za rovnakých podmienok ako manželia. Pokiaľ je rodičom len jeden z nich, uplatňuje si čiastku rodič. U druhého z druhov to prichádza do úvahy iba v prípade, že je mu dieťa zverené do starostlivosti rozhodnutím príslušného orgánu⁴² Krajský súd v Plzni v rozsudku č.j. 30 Ca 62/2003-35 z dňa 20.11.2003 dospel k záveru, že pod pojem „dieťa v starostlivosti, ktorá nahrádza starostlivosť rodičov“ treba subsumovať nielen „dieťa, ktoré bolo prevzaté do tejto starostlivosti na základe rozhodnutia príslušného orgánu“, ale i dieťa, ktoré sa v takej starostlivosti nachádza taktiež fakticky. Najvyšší správny súd v predmetnej veci v rozsudku č.j. 6 Afs 25/2004-75 zo dňa 24.2.2006 argumentoval odlišne. Dieťa sa v starostlivosti, ktorá nahrádza starostlivosť rodičov môže fakticky nachádzať iba „za predpokladu, že by tak bola nahrádzaná starostlivosť oboch rodičov“. Interpretáciou z.č. 117/1995 Sb. a z.č.155/1995 zistil, že prípadom, kedy „je dieťa zverené do starostlivosti tretej osoby“ je spoločné, že „sú obaja rodičia zo starostlivosti o dieťa vyradení“⁴³.

⁴¹ Vybíhal, V. Zdaňování příjmů fyzických osob: praktický průvodce, Grada, Praha, 2006, s. 51

⁴² Vybíhal, V. Zdaňování příjmů fyzických osob: praktický průvodce, Grada, Praha, 2006, s. 50

⁴³ www.nssoud.cz

Ad b) Definíciu domácnosti nájdeme v § 115 z.č. 40/1964 Sb.. V prípade dieťaťa zákon nevyžaduje, aby sa v domácnosti zdržiavalo po celé zdaňovacie obdobie, stačí pokiaľ sa tak udialo hocikedy v jeho priebehu.⁴⁴ „Prechodný pobyt dieťaťa mimo domácnosť nemá vplyv na uplatnenie daňového zvýhodnenia.“⁴⁵

Ad c) Málo praktické ustanovenie, fyzické osoby spravidla neinvestujú v miliónových čiastkach⁴⁶

Suma, o ktorú sa daň zníži je stanovená na 10 680,- Kč pre rok 2008, od roku 2009 bude 10 200,- Kč. V prípade, že je vyživované dieťa držiteľom preukazu ZTP/P, čiastka sa zdvojnásobuje. Táto suma sa násobí počtom detí poplatníka.

Daňové zvýhodnenie môže poplatník uplatniť formou:

- a) zľavy na dani
- b) daňového bonusu
- c) kombináciou zľavy na dani a daňového bonusu

Ad a) Podľa § 35 *odst. 2* je možné zľavu uplatniť „na nulu“, teda až do výšky daňovej povinnosti. Jej výška je neobmedzená, závisí od počtu detí.

Ad b) Daňovým bonusom je rozdiel medzi daňovým zvýhodnením, na ktoré má poplatník nárok, a daňovou povinnosťou. Aby si poplatník mohol bonus uplatniť, musí byť minimálna výška bonusu suma aspoň 100,- Kč. Je stanovená horná hranica, maximálny povolený daňový bonus je 52 200,- Kč. Aby sa zabránilo zneužívaniu, je pre uplatnenie daňového bonusu stanovená podmienka, kedy príjmy poplatníka podľa § 6, § 7, §8, § 9 ZDP musia za zdaňovacie obdobie byť aspoň vo výške 6 –násobku minimálnej mzdy. Minimálna mzda je

⁴⁴ Sedláková E., Právní rádce, 2006, č.2, s. 73

⁴⁵ Vybíhal, V. Zdaňování příjmů fyzických osob: praktický průvodce, Grada, Praha, 2006, s. 50

⁴⁶ Pelech, P. , Pelc V. Daně z příjmů s komentářem, Anag, Olomouc 2007, s. 580

v súčasnosti určená *nar. vlády č.576/2006 Sb.* vo výške 8 000,- Kč. U poplatníka, ktorý má príjmy iba z prenájmu nesmú výdaje prevýšiť tieto príjmy. Do úhrnu sa nezapočítavajú príjmy oslobodené, alebo tie z ktorých sa vyberá daň zrážkou podľa zvláštnej sadzby.

Pokiaľ dieťa vyživuje v domácnosti viacej osôb, podľa § 35 *odst. 9* môže daňové zvýhodnenie uplatniť len jeden z poplatníkov. Zákon neobsahuje domnienku, kto z nich je k tomu oprávnený pre prípad, že by sa nedohodli.

§ 35c *odst. 10* postup pre prípad, že poplatník spĺňa podmienky pre uplatnenie daňového zvýhodnenia len po časť zdaňovacieho obdobia. V takom prípade si môže uplatniť pomernú čiastku vo výške 1/12 celoročného daňového zvýhodnenia za každý kalendárny mesiac

- na počiatku ktorého boli splnené vyžadované podmienky
- sa dieťa narodilo
- dieťa sa začalo sústavne pripravovať na budúce povolanie
- dieťa bolo osvojené alebo prevzaté do starostlivosti nahradzujúcej starostlivosť rodičov na základe rozhodnutia príslušného úradu

Podľa § 35c *odst.11* poplatník, ktorý má povinnosť podať daňové priznanie podľa § 38g, alebo sa tak rozhodol urobiť, uplatňuje daňový bonus v tomto daňovom priznaní. Súčasne v daňovom tlačíve požiadava správcu dane o vyplatenie. Správca dane postupuje podobne ako v prípade preplatku na dani (§ 64 *z.č. 337/1992 Sb.*)

Pokiaľ súčet mesačných daňových bonusov vyplatených v súlade s § 35d presahuje čiastku, na ktorú má poplatník nárok za celé zdaňovacie obdobie, je podľa § 35c *odst. 12* táto čiastka daňovým nedoplatkom.

V prípade, že boli poplatníkovi vyplácané mesačné daňové bonusy, a poplatník si nárok na daňové zvýhodnenie v daňovom

priznaní neuplatní, je nedoplatkom čiastka rovnajúca sa úhrnu vyplatených mesačných bonusov.

Daňový nerezidenti daňové zvýhodnenie môžu uplatniť za rovnakých podmienok ako zľavy podľa § 35ba odst.1 písm. a) až písm. e).

Poplatníci s príjmami podľa § 6 majú možnosť uplatňovať **mesačné daňové zvýhodnenie** (túto možnosť nemajú nerezidenti) podľa §35d odst. 1, vo výške 1/12 zo sumy pripadajúcej na poplatníka podľa § 35c, a to vo forme mesačnej zľavy na dani, mesačného bonusu alebo ich kombináciou.

Vypočítaná záloha sa najprv zníži o mesačnú zálohu podľa § 35ba. Pokiaľ je výsledná čiastka vyššia alebo rovná mesačnej zľave podľa § 35c, zníži sa o ňu. Pokiaľ je však výsledná čiastka nižšia ako čiastka mesačného daňového zvýhodnenia, ich rozdielom je mesačný daňový bonus. Mesačný daňový bonus je poplatníkovi vyplatený platcom dane spoločne s príjmami podľa § 6,

- pokiaľ je jeho výška aspoň 50,- Kč, maximálne do sumy 4 350,-Kč,
- úhrn príjmov podľa § 6 (okrem oslobodených a podliehajúcich zvláštnej sadzbe dani) od platcu je aspoň na úrovni 1/2 minimálnej mzdy.

Daňové zvýhodnenie vo forme zľavy vnímam ako štandardnú zľavu na dani. Uplatnenie na neobmedzený počet detí nahráva propopulačnej politike. Výhrady mám voči konceptu daňového bonusu, ktorý pracuje na báze myšlienky o negatívnej dani. Je výhodný pre rodiny s nižšími príjmami, alebo väčším počtom detí. Vnímam ho však ako zavedenie dávkového prvku do daňového systému, ktorý je osamotený a zbytočne komplikuje daňovú úpravu, ako i v praxi výpočet záloh na dani i výpočet samotnej dane. Dokonca sa jedná o dávku testovanú na výšku príjmu, čo mi silne pripomína dávku štátnej sociálnej podpory, prídavok na dieťa (testovanie je rozdielne). Na základe vyššie

zmieneného si myslím, že daný postup je nekoncepčný a omnoho lepší priestor na riešenie sa ponúka v oblasti dávkového systému.

12.4.4 Uplatnenie zľavy na dani podľa 35ba a daňového zvýhodnenia poplatníkom s príjmami podľa § 6

Zamestnanci majú povinnosť preukázať zamestnávateľovi skutočnosti rozhodujúce pre poskytnutie zliav na dani podľa § 35ba a daňového zvýhodnenia do konca mesiaca v ktorom tieto okolnosti nastali, pri nástupe do zamestnania do 30-tich dní. Zamestnávateľ k nim prihliadne podľa pravidiel stanovených v 38k odst. 1 a odst. 2. Ale to iba v prípade, že poplatník okolnosti preukázal predpísaným spôsobom, stanoveným v § 38l a podpísal u zamestnávateľa prehlásenie k dani z príjmu do 30 dní od vstupu do zamestnania a každoročne najneskôr do 15-teho februára na príslušné obdobie, o skutočnostiach rozhodných podľa § 38k odst. 4 pre uplatnenie mesačných zliav na dani a mesačného daňového zvýhodnenia a podľa §38k odst. 5 každoročne do 15-teho februára pre výpočet dane s prihliadnutím k nezdaniteľným častiam základu dane a zľavy na dani podľa §35ba odst.1 písm.b), zúčtovanie záloh a daňového zvýhodnenia.

13. Komparácia dane z príjmu fyzických osôb v ČR a SR zameraná na sociálne prvky

Slovensko nie je náhodnou voľbou. V roku 2003 sa na Slovensku uskutočnila veľmi rozsiahla reforma celej daňovej sústavy, jednalo sa o parciálnu súčasť reformy verejných financií. Stála na princípoch spravodlivosti, efektívnosti a jednoduhosti. Hlavnou zmenou bolo zavedenie „trojrovnej“ dane (z príjmu fyzických a právnických osôb a DPH) a zrušenie dani dedičskej, darovacej, i z prevodu nehnuteľností. Výsledkom novej úpravy daní z príjmu fyzických osôb je väčšia miera

stúpania efektívneho zdanenia oproti starému progresívnemu zdaneniu a nárast príjmov štátneho rozpočtu.

Keďže v súčasnosti je koncept rovnej dane v rôznom prevedení aplikovaný v oboch krajinách, budem sa zaoberať iba vzájomnými odlišnosťami u predmetných inštitútov.

Z.č. 595/2003 Z.z. v platnom znení je prehľadný o 54 paragrafoch. Daň z príjmu fyzických upravuje v časti druhej a v časti štvrtej (§ 3-§ 11; § 15-§ 31) sa nachádzajú ustanovenia spoločné pre fyzické i právnické osoby. Do zákona boli prenesené aj niektoré ustanovenia procesnej povahy, konkrétne v časti piatej (§ 32-§ 40, § 43-§ 50), a tak sa jedná o komplexnú úpravu zdanenia fyzických osôb.

13.1 Základné prvky

- **Subjekt dane-** § 2 SZDP vymedzuje základné pojmy zákona, medzi nimi i daňovníka, čo je ekvivalent poplatníka. Daňovník s neobmedzenou (daňový rezident) a daňovníka s obmedzenou (daňový nerezident) daňovou povinnosťou. Úprava je temer zhodná, podľa SZDP sa jedná o daňového nerezidenta i v prípade osoby, ktorá hranice SR prekračuje denne alebo v dohodnutých časových obdobiach, len na účely výkonu závislej činnosti.

Platiteľ dane je ekvivalent platcu dane.

- **Predmet dane-** Je pozitívne určený rovnako ako v ZDP:
 1. príjmy zo závislej činnosti (§ 5)
 2. príjmy z podnikania, z inej samostatnej zárobkovej činnosti a z prenájmu (§ 6)
 3. príjmy z kapitálového majetku (§ 8)
 4. ostatné príjmy (§ 9)

Líšia sa taxatívnym negatívnym vymedzením. Napr. súlade s myšlienkou zdaníť každý príjem iba raz, predmetom dane v SZDP nie sú dividendy. Naproti tomu nestanoví, že predmet dane nie je príjem plynúci z titulu spravodlivého zadosťučinenia priznaného ESLP.

- **Základ dane-** SZDP (§ 4) stanoví základ dane ako rozdiel, o ktorý zdaniteľné príjmy prevyšujú daňové výdavky pri rešpektovaní vecnej a časovej súvislosti zdaniteľných príjmov a daňových výdavkov v príslušnom zdaňovacom období. Základ dane fyzických osôb sa určí ako súčet čiastkových základov dane, znížený o nezdaniiteľné časti základu dane. Do základu dane sa nezapočítavajú príjmy od dane oslobodené a príjmy, pre ktoré je stanovené, že sa daň vybraná zrážkou považuje za splnenie daňovej povinnosti (§ 43 odst. 6).

SZDP rozoznáva 4 čiastkové základy dane FO, rozdelenie kopíruje špecifiká stanovenia základu dane. Čiastkové základy dane podľa § 6 až § 8 sa znižujú o daňovú stratu.

Čiastkový základ zamestnancov (rovnakú terminológiu používajú oba zákony) sa podľa SZDP § 5 odst. 8 stanoví ako rozdiel príjmov a zaplateného poistného a príspevkov (nešpecifikuje sa), ktoré je zamestnanec povinný platiť, alebo príspevkov na zahraničné povinné poistenie rovnakého druhu. Špeciálne zdravotníckym povolaniam lekár, zubný lekár, sestra a pôrodná asistentka je umožnené príjmy znížiť o úhrady zdravotníckeho pracovníka za ďalšie vzdelávanie za podmienok tam stanovených. Ak podmienky ďalšieho vzdelávania nesplní, zdvihne si o zníženú sumu základ dane za obdobie, v ktorom k porušeniu podmienok prišlo.

Jedná sa o v skutku netradičné riešenie

- **Sadzba dane-** podľa SZDP v § 15 je stanovená na 19 % zo základu dane fyzických osôb, zníženého o daňovú stratu a nezdaniiteľné časti základu dane.

13.2 Oslobodenie od dane

SZDP má tiež úpravu oslobodenia spoločnú všetkým príjmom, v § 9, a v § 5 odst. 7 oslobodenia príjmov zo závislej činnosti.

Vyjadrené pomerom, v prípade oslobodenia vzťahujúceho sa ku všetkým príjmom je to 28:39, u príjmov zo závislej činnosti 10:22

rôznych oslobodených príjmov v prospech SZDP a neprospech ZDP. Platí pravidlo, že aplikácia nižšej sadzby vyžaduje rozšíriť daňový základ. V SZDP sú rôzne výnimky okresané na najnižší možný počet, samozrejme sa to nedotklo sociálnych príjmov a transferov.

13.3 Nezdaniiteľné časti základu dane (§ 11 SZDP)

V SZDP sa jedná o 5 položiek:

- a) na daňovníka
- b) na manžela/ku
- c) príspevky na doplnkové dôchodkové sporenie platené podľa z.č. 650/2004 Z.z. o doplnkovom dôchodkovom sporení
- d) finančné prostriedky na účelové sporenie
- e) poistné na životné poistenie

Prvé dve sú položky zohľadňujúce sociálne faktory, v ZDP korešponujú so zľavou na dani podľa 35ba odst. 1 písm. a) a písm. b). Spočiatku sa jednalo o jednoduchú úpravu, ktorá vyriešila problém s pravidelnou valorizáciou⁴⁷. Výška nezdaniteľnej časti základu dane je viazaná na platnú výšku životného minima (z.č. 601/2006 Z.z. o životnom minime, tento spôsob navrhoval aj V. Tlustý v ČR). Z politických motívov bola jednoduchosť porušená. Zavedením tzv. „milionárskej dane“ je vo výsledku komplikovanejší spôsob zistenia nezdaniteľných častí na daňovníka a manžela/ku. Ich výška je priamo závislá od základu dane.

• § 11 odst. 2 SZDP. **Nezdaniiteľná časť základu dane na poplatníka.** Pokiaľ daňovník v príslušnom zdaňovacom období dosiahne základ dane, ktorý:

- a) sa rovná alebo je nižší ako 100-násobok sumy životného minima, nezdaniteľná časť základu dane ročne na daňovníka je 19,2-násobok sumy platného životného minima,

⁴⁷ v starej úprave to boli pevné čiastky, za 11 rokov valorizované raz

b) je vyšší ako 100-násobok životného minima, nezdaniiteľná časť základu dane ročne na daňovníka je suma zodpovedajúca rozdielu 44,2-násobku platného životného minima a jednej štvrtiny základu dane; ak táto suma je nižšia ako nula, nezdaniiteľná časť základu dane ročne na daňovníka sa rovná nule.

To neplatí pre daňovníkov poberajúcich na začiatku zdaňovacieho obdobia v zákone stanovené druhy dôchodku, popr. mu dôchodok bol priznaný spätne k začiatku zdaňovacieho obdobia alebo k začiatku predchádzajúcich zdaňovacích období, za podmienky, že suma tohto dôchodku je v úhrne vyššia ako suma, o ktorú sa znižuje základ dane podľa pravidiel vyššie uvedených.

V prípade, že suma dôchodku je nižšia, daňovník má možnosť znížiť si základ dane len vo výške rozdielu medzi sumou, o ktorú sa znižuje základ dane podľa pravidiel vyššie uvedených a vyplatenou sumou dôchodku.

• §11 odst. 3 SZDP. **Nezdaniiteľná časť základu dane na manžela/ku** závisí i od príjmov manžela/ky. Pokiaľ daňovník v príslušnom zdaňovacom období dosiahne základ dane:

a) rovnajúci sa alebo nižší ako 176,8-násobok životného minima a manžel/ka, žijúca s daňovníkom v domácnosti za zdaňovacie obdobie :

1. nemá vlastný príjem, nezdaniiteľná časť základu dane ročne na manžela/ku je suma zodpovedajúca 19,2-násobku životného minima,

2. má vlastný príjem nepresahujúci sumu zodpovedajúcu 19,2-násobku životného minima, nezdaniiteľná časť základu dane ročne na manžela/ku je rozdiel medzi sumou zodpovedajúcou 19,2-násobku životného minima a vlastným príjmom manžela/ky,

3. má vlastný príjem presahujúci sumu zodpovedajúcu 19,2-násobku životného minima, nezdaniteľná časť základu dane na manžela/ku sa rovná nule.

b) vyšší ako 176,8-násobok životného minima a manžel/ka, žijúca s daňovníkom v domácnosti v zdaňovacom období:

1. nemá vlastný príjem, nezdaniteľná časť základu dane ročne na manžela/ku je suma zodpovedajúca rozdielu 63,4-násobku životného minima a jednej štvrtiny základu dane tohto daňovníka; ak táto suma je nižšia ako nula, nezdaniteľná časť základu dane na manžela/ku sa rovná nule,

2. má vlastný príjem, nezdaniteľná časť základu dane ročne na manžela/ku je suma vypočítaná podľa 1., znížená o vlastný príjem; ak táto suma je nižšia ako nula, nezdaniteľná časť základu dane na manžela/ku sa rovná nule.

Pre účely SZDP sa za **vlastný príjem** považuje čistý príjem manžela/ky, to jest príjem znížený o zaplatené poistné a príspevky. Do vlastných príjmov sa nezahŕňa daňový bonus podľa § 33, zvýšenie dôchodku pre bezmocnosť, štátne sociálne dávky a štipendiá poskytované študentom.

Je možné uplatniť pomernú časť za každý mesiac, kedy daňovník spĺňa podmienky.

Nerezidenti si môžu základ dane znížiť len o tieto dve položky, a to bez dodatočných podmienok.

V SZDP nie je možnosť odpočítať od základu dane dar ako je tomu v ZDP, je jedno z akého dôvodu, alebo ktorej osobe. Naproti tomu na verejnoprospešné účely slúži asignácia 2 % zo zaplatenej dane (§ 50 SZDP), ale len v prospech zákonom stanoveného okruhu právnických osôb.

Myslím si, že SZDP považuje za štandardné umožniť odpočet daňovníkovi s príjmom do 176,8-násobku životného minima. Zohľadnenie existencie manžela/ky je úzko previazané na prvom mieste s ekonomickou situáciou daňovníka, až potom sa berie do úvahy vlastný príjem manžela. Dalo by sa povedať, že sa jedná o riešenie nespravodlivé. Podľa môjho názoru sa odstupňovaním odpočtu zohľadňujúceho osobu daňovníka zaoberá práve § 11 odst. 2. Účelom zohľadnenia existencie manžela je práve snaha pomôcť manželom tam, kde jeden dosahuje výrazne nízkych príjmov. Tieto dve veci by sa nemali spájať.

13.4 Daňový bonus (§ 33 SZDP)

Daňovému bonusu podľa SZDP zodpovedá inštitút daňového zvýhodnenia v ZDP. Je uplatniteľný po skončení zdaňovacieho obdobia a len daňovými rezidentmi. I keď to zákon nešpecifikuje je uplatniteľný ako v ZDP, formou odpovedajúcou zľave na dani, daňovému bonusu a ich kombinácii. Môžu ho uplatniť daňovníci iba so zdaniteľnými príjmami:

- a) zo závislej činnosti aspoň vo výške 6-násobku minimálnej mzdy
- b) z podnikania, inej samostatnej zárobkovej činnosti a z prenájmu aspoň vo výške 6-násobku minimálnej mzdy a vykázal základ dane (čiastkový základ dane) z príjmov,

za podmienky, že vyživujú v domácnosti dieťa vlastné, osvojené, prevzaté do starostlivosti nahradzujúcej starostlivosť rodičov na základe rozhodnutia príslušného orgánu, nie však vnuka, či vnučky a to vo výške 6 480 Sk,- Sk na každé vyživované dieťa. Za vyživované sa považuje dieťa nezaopatrené podľa z.č. 600/2003 Z.z. o prídavku na dieťa.

Pokiaľ má vyživované dieťa manžela, daňovník môže uplatniť daňový bonus po uplynutí zdaňovacieho obdobia a iba v prípade, že tento manžel nemá za toto obdobie príjmy, ktoré presahujú nezdaniteľnú časť základu dane na daňovníka v § 11 odst. 2 písm. a).

Zákon obsahuje domnienku, že bonus uplatňuje najprv matka, potom otec, nakoniec iná osoba, pokiaľ sa nedohodnú inak.

Pre uplatnenie mesačnou formou u zamestnávateľa sa vyžaduje príjem zo závislej činnosti vo výške aspoň 1/2 minimálnej mzdy. Pokiaľ túto výšku zamestnanec dosiahol len v niektorých kalendárnych mesiacoch a zamestnávateľ mu v týchto mesiacoch daňový bonus priznal, na už priznaný daňový bonus zamestnanec nárok nestráca (§ 33 odst. 7).

Záver

O celom daňovom systéme je možné tvrdiť, že je sociálnym prvkom, ovplyvňuje totiž existenciu nepreberného množstva subjektov. Samotná daň z príjmu sa dotýka všetkých fyzických osôb, je ťažko predstaviteľné, že v dnešnej dobe niekto nedisponuje absolútne žiadnym príjmom. I preto všetky zásahy, i len zamýšľané, sú vnímané citlivo.

Citlivý prístup bol zvolený i pri reforme verejných financií. Očakával som hlbšie zmeny v dani z príjmu fyzických osôb, a to po formálnej aj obsahovej stránke. Zákon č. 586/1992 Sb. bol 88-krát novelizovaný, čo sa podpísalo i pod dnešnú podobu. Zmeny boli neraz podmienené aj politickými a ďalšími vplyvmi, na základe ktorých do zákona preniklo veľa nesystémových opatrení, ktoré zvyhodňovali či znevýhodňovali určité skupiny poplatníkov. Podľa mojej mienky reforma nič nezmenila na potrebe nového, prehľadného, značne zjednodušeného zákona. Určite je to i v záujme právnej istoty.

Po obsahovej stránke sa jedná o politický kompromis dosiahnutý snahou o zavedenie rovnej dane, dôsledkom čoho je i väčšina prevedených zmien. Rovná daň vyžaduje široký daňový základ, i z dôvodu zachovania neutrálneho dopadu na štátny rozpočet, jednotné nezdaniteľné minimum pre každého a neposkytovanie žiadnych špeciálnych výnimiek.

Namiesto zrušenia výnimiek (bolo zrušených 6 ustanovení upravujúcich oslobodenie na dani, z toho 2 pre nadbytočnosť), ktorých počet je veľmi vysoký a často sú neopodstatnené, sa dosiahlo zvýšenie základu dane u zamestnancov za použitia tzv. superhrubej mzdy pracujúcej s fikciou navýšenia hrubej mzdy o 35 % za platby poistného plateného zamestnávateľom. Aj z dôvodu dodržania spravodlivosti zdaňovania sa osobám samostatne zárobkovo činným už neumožňuje uplatňovať zaplatené poistné ako výdaj na dosiahnutie príjmu.

Aby bolo zabránené negatívnym dopadom zrušenia progresívnej dane na skupiny s nižšími príjmami, boli výrazne valorizované zľavy na dani a daňové zvýhodnenie, z čoho ale majú úžitok všetci.

Zrušenie progresívnej sadzby dane nemá za následok zánik progresivity. Progresivita zdanenia býva vnímaná ako znak solidárnosti a spravodlivosti, obecné je možné povedať sociálnosti v daňových systémoch, a najviditeľnejšia býva práve vďaka progresívnej sadzbe dane. V súčasnosti je pojmovo vhodnejšie vyjadrenie efektívna sadzba dane, to je podiel dane a príjmu. Obvyklou súčasťou konceptu rovnej dane býva stanovenie čiastky nezdaniteľného minima. A práve tá má za následok stúpajúcu tendenciu efektívnej sadzby dane. Ako ukazujú výsledky zo Slovenska, po zavedení rovnej dane dokonca solidárnosť oproti predchádzajúcemu stavu stúpla.⁴⁸ V českých podmienkach nezdaniteľnému minimu odpovedá zľava na poplatníka. Dostatočne napĺňa rolu garanta prijateľného zdanenia nízkopríjmových skupín.

Prevedená reforma je dobrým začiatkom cesty k modernému zákonu o dani z príjmu. Je naivné si myslieť, že môže existovať zákon bez rôznych výnimiek a úľav. Výsledná podoba je vždy kompromisom medzi spravodlivosťou a jednoduchosťou. Čím spravodlivejší chceme zákon mať, tým väčšie množstvo výnimiek, úľav, oslobodení je na to potrebných. V konečnom dôsledku to môže viesť k prehnanej zložitosti, daňovým únikom, či prehnanej administratívnej náročnosti, a tým aj vysokým nákladom. Praveho opaku je možné docieľiť úpravou jednoduchou.

V budúcnosti očakávam revíziu rôznych výnimiek. O veľkej časti je možné povedať že sú skôr výsledkom úspešného lobbingu ako ich opodstatnenosti. Napríklad oslobodenie od príjmu darov poskytnutých na prevádzku ZOO, zvýhodnenie zamestnancov a ich rodinných príslušníkov poskytované prevádzkovateľom verejnej dopravy,

48

nezdaniteľná časť základu dane vo forme zaplatených členských príspevkov člena odborovej organizácie, atď. Revidovať je možné i poskytované zľavy na dani.

V záujme spravodlivosti by bolo možné uplatniť do určitej výšky, alebo paušálom výdaje zamestnancom. Mohlo by to mať vplyv na mobilitu pracovného trhu a zníženie nezamestnanosti.

Ako som už napísal, prijatie z.č. 115/2006 Sb. o registrovanom partnerstve obchádza daňové zákony. Pokiaľ zákon uznáva za vhodné zohľadniť faktor na strane manžela či manželky, a to výšku príjmu, mal by ho zohľadňovať aj na strane registrovaného partnera. Umožniť uplatniť zľavu na manžela súvisí aj s kompenzáciou zákonnej vyživovacej povinnosti manželov podľa zákona o rodine. Rovnakú vyživovaciu povinnosť stanoví zákon aj registrovaným partnerom. Zrovnanie úpravy v oboch prípadoch by určite bolo vnímané ako spravodlivé.

V praxi sa s účinkami novej úpravy ešte len začíname stretávať. Preto kvalifikované zhodnotenie napĺňania stanovených cieľov, podopreté o empiricky overené fakty, si vyžaduje čas.

Použité skratky

ČR	Česká republika
ESLP	Európsky súd pre ľudské práva
FO	fyzická osoba
MFČR	Ministerstvo financií
MPSV	Ministerstvo práce a sociálnych vecí
nar.	nariadenie vlády
OECD	Organizácia pre hospodársku obnovu a rozvoj
OSVČ	osoba samostatne zárobkovo činná
SFDI	Štátny fond dopravnej infraštruktúry
SR	Slovenská republika
SZDP	zákon o dani z príjmu
vyhl.	vyhláška
ZDP	z.č. 586/1992 Sb. o daniach z príjmu
ZDoP	z.č. 155/1995 Sb. o dôchodkovom poistení

Literatúra :

Knihy

- Ambrož, J. Společné zdanění manželů, Vyd. KORŠACH, Praha 2007
- Bakeš, M. a kol. Finanční právo 4.vyd., C.H.Beck, Praha 2006
- Běhounek, P. Zákon o dani z příjmu s komentářem k posledním novelám, Anag, Olomouc 2005
- Boguszak, J. -Čapek J., Teorie práva, Codex Bohemia, Praha, 1997
- Bubeníková, I. a kol. Komentár k novému zákonu o miestnych daniach, EPOS, Bratislava 2005
- Engliš, K. Soustava národního hospodářství sv. II., Nakl. Melantrich, Praha
- Grůň, L. Finančné právo a jeho instituty, Linde, Praha 2006
- Grůň, L. Vybrané kapitoly z histórie daní, poplatkov a cla, 2004
- Jarinkovičová, J. Průručka pre zdanenie príjmov fyzickej osoby, EPOS, Bratislava 2006
- Koldinská, K.-Marková, H. Sociální pomoc a právo, Orac, Praha 2001
- Králik J.-Jakubovič D. Finančné právo, VEDA, Bratislava 2004
- Kubátová, K. Daňová teorie a politika, ASPI, Praha 2006
- Kubátová, K. Daňová teorie a úvod do problematiky, ASPI, 2005
- Kubátová K.-Vítek L. ,Daňová politika Teorie a praxe, Codex, 1997
- Kubátová-Vybíhal a kol.; Optimalizace daňového systému ČR, Eurolex Bohemia, Praha 2004
- Marková H., Zákon o daních z příjmu-Komentář, Nakl. C. H. Beck, 2006
- Pelech, P. , Pelc V. Daně z příjmů s komentářem, Anag, Olomouc 2007
- Petrenka, J. a kol. Dane I. Úvod do daňovnictva, Súvaha, Bratislava 2003
- Široký J., Daňová teorie a praxe, Karviná 1994
- Vítek L., Daňová politika ČR, Narodohospodářský ústav Josefa Hlávky, studie 6/2001
- Vybíhal, V. Zdaňování příjmů fyzických osob: praktický průvodce, Grada, Praha 2005, 2006

Časopisy

- Daně a právo v praxi
Právní rádce

Daňová a hospodářská kartotéka (DHK)

Dane a účtovníctvo v praxi

Euro

Ďalšie

Národná koncepcia rodinnej politiky 2005, Ministerstvo práce a sociálnych vecí, 2005

Akční plán na podporu rodín s deťmi pre obdobie 2006-2009, Ministerstvo práce a sociálnych vecí, 2006

Dôvodová správa k návrhu z.č. 261/2007, oblasť daní

Internetové odkazy

www.senat.cz

www.mfcr.cz

www.cds.mfcr.cz

www.mpsv.cz

www.sulik.sk

www.cssz.cz

Príloha č.1- Klasifikácia daní podľa OECD

1000 Dane z dôchodkov, ziskov a kapitálových výnosov

1100 Dane z dôchodkov, ziskov a kapitálových výnosov jednotlivcov

1110 Z príjmov a zo ziskov

1120 Z kapitálových výnosov

1200 Dane z príjmov, ziskov a kapitálových výnosov spoločnosti

1210 Z príjmov a zo ziskov

1220 Z kapitálových výnosov

1300 Položky, ktoré nemožno zaradiť medzi 1100 a 1200

2000 Príspevky na sociálne zabezpečenie

2100 Zamestnanci

2200 Zamestnávateľia

2300 Samostatne zárobková alebo nezamestnaná osoba

2400 Nezaraditeľné do 2100, 2200, 2300

3000 Dane z miezd a pracovných síl

4000 Dane majetkové

4100 Pravidelné dane z nehnuteľného majetku

4110 Domácnosti

4120 Ostatní

4200 Pravidelné dane z čistého majetku

4210 Jednotlivci

4220 Spoločnosti

4300 Dane z nehnuteľností, dedičské a darovacie dane

4310 Dane z nehnuteľností a dedičské

4320 Dane darovacie

4400 Dane z finančných a kapitálových transakcií

4500 Ostatné nepravidelné dane z majetku

4510 Z čistého majetku

4520 Ostatné nepravidelné

4600 Ostatné pravidelné dane z majetku

5000 Dane tovarov a služieb

5100 Dane z výroby, predajov, prevodov, lízingu a dodávok tovarov a ich úprav

5110 Dane všeobecné

5111 Daň z pridanej hodnoty

5112 Dane predajné (obratové)

5113 Ostatné všeobecné dane tovarov a služieb

5120 Dane špeciálnych tovarov a služieb

5121 Spotrebné dane

5122 Zisky z fiškálnych monopolov

5123 Clá a dovozné dane

5124 Vývozné dane

5125 Dane z investičných statkov

5126 Dane špeciálnych služieb

5127 Ostatné dane z medzinárodného obchodu a transakcií

5128 Ostatné dane špeciálnych tovarov a služieb

5130 Dane nezaraditeľné do skupín 5110 až 5120

5200 Dane z používania alebo povolenia používania tovarov alebo vykonávania určitých činností

5210 Pravidelné dane

5211 Dane platené domácnosťami z motorových vozidiel

5212 Dane platené ostatnými subjektmi z motorových vozidiel

5213 Ostatné pravidelné dane

5220 Nepravidelné dane

5300 Dane nezaraditeľné do skupín 5100 a 5200

6000 Ostatné dane

6100 Dane platené výhradne podnikmi

6200 Dane platené inými subjektmi ako podnikmi alebo neidentifikovateľné

Klasifikácia daní podľa OECD slúži na štatistické spracovanie údajov, pre potreby porovnávania uplatňovaných daní a zostavovania verejných rozpočtov v rôznych krajinách. Pri klasifikácii sa uplatňujú rôzne hľadiská a to podľa predmetu zdanenia, subjektu daní, podľa účelu a podľa pravidelnosti platenia.

Príloha č.2- Poistné na sociálne a zdravotné poistenie za rok 2008

Pojistné na sociální zabezpečení	Organizace Zaměstnanec	
Podíl z měsíčního vyměřovacího základu na důchodové pojištění	21,5 %	6,5 %
a státní politiku zaměstnanosti	1,2 %	0,4 %
nemocenské pojištění	3,3 %	1,1 %
Maximální vyměřovací základ (48násobek průměrné mzdy)	1 034 880 Kč	
Částka pravděpodobného příjmu pro stanovení výše pojistného (při nedostatku podkladů)	30 075 Kč	
Osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění (28 % z minimálního vyměřovacího základu 10 000 Kč)	2 800 Kč	
Pojistné osob samostatně výdělečně činných		
Procento pojistného na důchodové pojištění a státní politiku zaměstnanosti	29,6 %	
na nemocenské pojištění (dobrovolné)	4,4 %	
Rozhodná částka pro povinnou účast na důchodovém pojištění OSVČ vykonávající vedlejší činnost	51 744 Kč	
Před podáním Přehledu za rok 2007	hlavní	vedlejší*
Měsíční vyměřovací základ minimální (50 % z poloviny průměrné mzdy)	5 035 Kč	2 014 Kč
Měsíční záloha pojistného na důchodové pojištění (29,6 % vyměřovacího základu) minimálně	1 491 Kč	597 Kč
Měsíční záloha pojistného na nemocenské pojištění (4,4 % z vyměřovacího základu) minimálně	222 Kč	89 Kč
Po podání Přehledu za rok 2007 nebo při zahájení činnosti v roce 2008		
Měsíční vyměřovací základ (50 % rozdílu mezi příjmy a výdaji) minimální (z poloviny průměrné mzdy)	5 390 Kč	2 156 Kč
maximální (čtyřnásobek průměrné mzdy)	86 240 Kč	
Měsíční záloha pojistného na důchodové pojištění (29,6 % vyměřovacího základu) minimální	1 596 Kč	639 Kč
maximální	25 528 Kč	
Měsíční záloha pojistného na nemocenské pojištění (4,4 % z vyměřovacího základu) minimální	238 Kč	95 Kč
maximální	3 795 Kč	

	Organizácia	Zamestnanec	OSVČ
Príspevok na zdravotné poistenie	9,0 %	4,5 %	13,5 %

Tabuľka č. 1

	Celkové zdanenie k HDP	Výnos-Fyzické osoby	Výnos-Právnické osoby	Sociálne poistenie platené zamestnancami	Sociálne poistenie platené zamestnávateľmi	DPH	Ostatné dane
Česká Republika	39,3 %	12,8 %	11,8 %	10,0 %	28,3 %	29,7 %	7,3 %

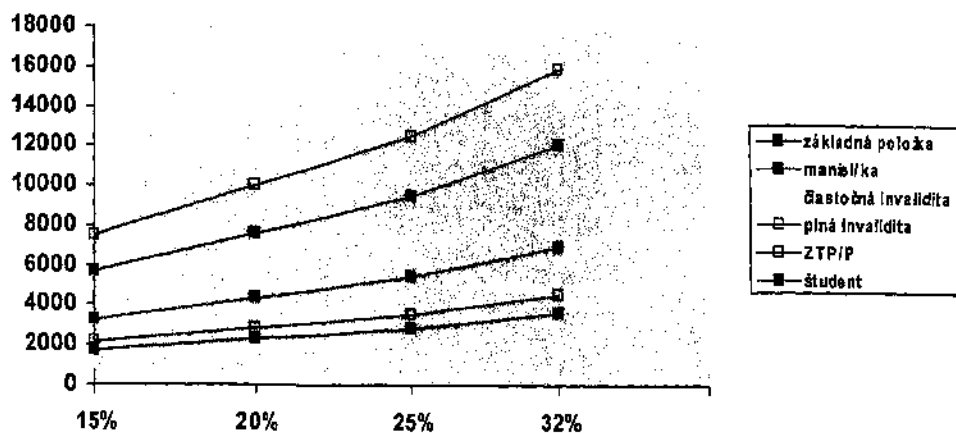
Zdroj: OECD in Figures-2005 edition, ISBN 9264013059

Tabuľka č.2

	Nezdaniteľná čiastka základu dane (Kč) 2005	
Poplatník	38.040	
Manžel/ka	21.720	
Manžel/ka ZTP/P	43.440	
Čiastočný invalidný dôchodok	7.140	
Plný invalidný dôchodok	14.280	
Držiteľ preukazu ZTP/P	50.040	
Študent	11.400	

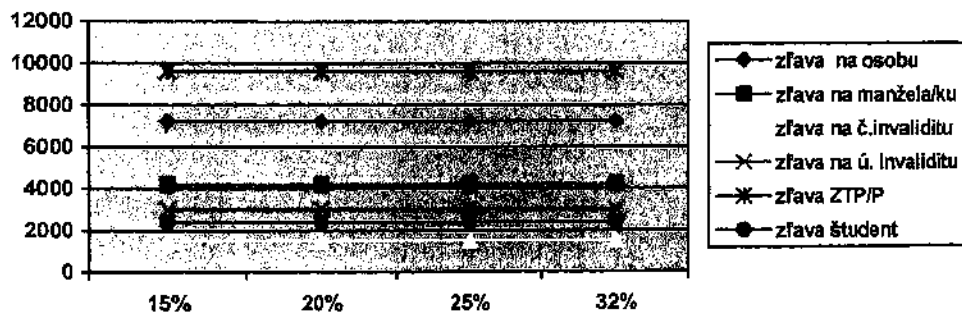
Zdroj: porovnanie z.č. 586/1992 Sb. v znení platnom k 1.1.2005 a 1.1.2006

Graf č.1- daňová úspora u nezdaniateľných položiek- so sadzbou stúpa

Zdroj: údaje 2005, z.č. 586/1992 Sb.

Graf č.2- daňová úspora u zliav na dani-konštantná pre všetky pásma

Zdroj: údaje 2006, z.č. 586/1992 Sb.